

TARİHSEL BİR PERSPEKTİFTEN BATI-YUNANİSTAN İLİŞKİSİNİN SİYASAL ARKA PLANI (1821-1945)

Yrd. Doç. Dr. A. Şevket Ovalı

Dokuz Eylül Üniversitesi

İşletme Fakültesi



Özet

1821-1945 döneminde Yunanistan'ın Batı dünyasıyla olan ilişkisinin siyasal arka planı, tarafların kendi öncelikleri, çıkarları ve tehdit algılamaları ekseninde şekillenmiştir. Batı dünyası Yunanistan'a yönelik siyasetini küresel ve bölgesel güç siyasetinin gereklerine göre belirlerken, Yunanistan Batı dünyası ile olan ilişkisini 1922'ye kadar romantik ulusçuluktan kaynaklanan yayılımcı siyaset zemini üzerinden tanımlamaya çalışmıştır. 1821-1843 dönemi tarafların aralarındaki inşa sürecini içermektedir. Bu süreç aynı zamanda gelecekteki dönemlerin siyasal alt yapısını da oluşturmaktadır. 1821-1843 dönemi ilişkilerin karşılıklı inşa sürecini içermektedir. 1843-1875 ve 1875-1914 dönemleri açıkça tanımlanabilecek bir takım benzerlikler göstermektedir. Her iki dönem de güç siyaseti ile romantik ulusçuluk arasındaki çatışmadan kaynaklanan ve tansiyonu arttıran konuların ortaya çıkışına şahitlik etmiştir. Yunanistan'ın Batı ile ilişkilerini romantik ulusçuluk zemininde tanımlama siyaseti, Anadolu bozgunu sonrasında sona ermiş ve 1922-1945 dönemi ilişkileri yeniden güç siyaseti üzerine kurulmuştur. Çalışma, bu ilişkide yer alan tarafların yönelimlerinin altında yatan unsurları ve tarafların ilişkinin siyasal arka planını biçimlendirme çabalarını iç ve dış siyasi dinamikler çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Yunanistan, büyük ölkü, romantik ulusçuluk, güç siyaseti.

The Political Background of the Relations Between the Western World and Greece from a Historical Perspective (1821-1945)

Abstract

The political background of Greece's relations with the Western world during 1821-1845 periods was shaped around the axis of parties' priorities, interests and threat perceptions. While the western world determined its policies towards Greece in respect to the requirements of power politics, Greece attempted to construct her relations with the West on the basis of an irredentist policy until 1922 originating from romantic nationalism. The period between 1821 and 1843 encompasses the mutual construction process of the relations. This process also forms the political infrastructure of the future periods. The relations between 1843 and 1875 display some identifiable similarities with the period between 1875 and 1914. Both periods witness the emergence of various tension ridden issues emanating from a conflict between power politics and romantic nationalism. Greek policy to identify her relations with the Western world on the basis of romantic nationalism came to an end after the Anatolian catastrophe and relations during 1922-1945 periods were reestablished on the basis of power politics. The study aims to explore the underlying causes of parties' motivations in this relationship and examines the parties' attempts to shape the political background of the relations within the framework of internal and external political dynamics.

Keywords: Britain, Greece, the great ideal, romantic nationalism, power politics.

Tarihsel Bir Perspektiften Batı-Yunanistan İlişkisinin Siyasal Arka Planı (1821-1945)

Giriş

Yunanistan'ın bağımsızlığını Batılı güçlerin desteği ile kazanması ve topraklarını genişletmeye başlaması, genelde “Osmanlı İmparatorluğu’nu parçalamaya çalışan Batı’nın Yunanistan’a cesaret vermesi” biçiminde okunsa da, Batı-Yunanistan ilişkisi sadece Osmanlı’yı parçalamaya yönelik ortak bir siyasetin üzerine inşa edilemez. Bu ilişkinin Yunanistan tarafı, Batı’yla olan bağıını gerçekçilikten uzak bir romantizm ekseninde kurgulamaya çalışırken, Batı tarafının bölgesel ve küresel güç dinamiklerini ön planda tuttuğu görülmektedir.

Dönemlere göre farklılık gösterse de, 1821-1945 arasında Batı-Yunanistan ilişkisinin bazı karakteristik özellikler barındırdığını söylemek mümkündür. Birincisi; Batı-Yunanistan ilişkisinin siyasal boyutu, Batı’nın sadece gücün ölçülebilir öğelerine başvurarak yarattığı yalın bir sömürgecilik dönemi ilişkisi üzerine inşa edilmemiştir. Bu süreç, etkiyi yaratan Batı’nın küresel ve bölgesel tasarımları nedeniyle Yunanistan’a yönelmesi kadar, etkiye açık olan Yunanistan’ın da iç ve dış siyaset hedefleri nedeniyle Batı’yla ilişki kurma çabasını içermektedir. İkincisi; Batı-Yunanistan ilişkisi, Batı’nın yekpare ve bütüncül davranış modelleri gösterdiği bir ilişki biçimi de değildir.¹ Batılı güçler bu çerçevede kimi zaman Yunanistan tasarımlarına birlikte şekil vermişler, kimi zaman da Yunanistan’ın geleceği konusunda birbirleriyle çatışmışlardır.

1 Çalışmada kullanılan “Batı” kavramı çeşitli zaman dilimlerinde birlikte hareket eden veya tek başlarına Batı-Yunanistan ilişkisini yürütmeye çalışan Batı’nın başat güçlerini kapsamaktadır. 1821’den 1914’e kadar Batı, sürekli değişen etkinlik dereceleriyle İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya’yı kapsarken, 1914-1939 arası dönemde Avusturya ve Rusya’nın yerine Almanya ve İtalya bu güçler arasına katılmışlardır. İkinci Dünya Savaşı’nın bitişiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri, Batı-Yunanistan ilişkisini tek başına yapılandırabilecek bir konuma gelmiştir.

Batı-Yunanistan ilişkisinin dış siyaset boyutu, Yunanistan açısından hem teşvik edici hem de kısıtlayıcı etkileri barındırmaktadır. Batılı güçler, bu çerçevede zaman zaman Yunanistan dış siyasetini bu ülkenin ulusal kapasitesi ile çakışmayan hedeflere taşıyabilen teşvik edici bir etki yaratmışlar, zaman zaman da Yunanistan tarafından hayati öneme sahip olduğu düşünülen çıkarlara ulaşmada onu sınırlayan bir etkiye sahip olmuşlardır. Ödül-ceza ekseninde şekillenen bu etki, sadece Yunanistan için değil, tüm Balkan devletleri için adeta bir gelenek haline gelmiştir (Bozzo / Ragioneri, 1995: 263).

Batı'nın bağımsız Yunanistan'ın kurulmasındaki rolü, Osmanlı sonrası ülke siyasetinin iç dinamiklerini de etkilemiştir. Batı'nın başat güçleri, kendilerine sorun çıkarmayacak kişi ve partileri iktidarda tutmak için çeşitli dönemlerde ülke siyasetine doğrudan müdahale etmekten kaçınmamışlardır. Bu çerçevede, Yunanistan'da 1821-1945 dönemi, ülkedeki siyasal aktörlerin konumları, rolleri ve geleceklerinin büyük oranda Batı tarafından tayin edildiği bir dönemdir.

Yunanistan'ın Batı'yla kurduğu ilişki bağımsızlıktan bu yana dış siyasette hedeflere ulaşmak açısından önemli bir araçsallık üstlenmiştir. Başlangıçta ulusal uyanışın amacına ulaşabilmesi için başvurulmuş bir referans noktası olarak görülen Batı, zamanla iç ve dış siyasetin hem suçlanan hem de ihtiyaç duyulan ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Batı-Yunanistan ilişkisi, tarihsel süreç içinde kimi zaman siyasal aktörler tarafından ulusal felaketlerin kaynağı olarak görülen müdahaleci bir kisveye büründürülmüş, kimi zaman da aynı aktörler tarafından muhalefeti sindirmek, modernleşme sürecinin sıkıntılarını aşmak ve dış siyaset hedeflerine ulaşmak için kullanılmıştır.

1821-1945 dönemi Batı-Yunanistan ilişkisinin siyasal arka planı, gerçekçi siyasetin temel dinamikleri ve gerçekçilikten uzak romantik ulusçuluk arasındaki gelgitlere sahne olmuştur. Çalışmada, Batı-Yunanistan ilişkisinin siyasal arka planı bu gelgitler ekseninde incelenecek ve her iki taraf açısından ilişkiyi şekillendiren iç ve dış faktörlere dikkat çekilecektir.

Batı-Yunanistan İlişkisinin Karşılıklı İnşa Süreci (1821-1843)

Batı-Yunanistan ilişkisine yön veren dinamikleri anlayabilmek ve romantik siyaset ile gerçekçi siyaset arasındaki çekişmeyi analiz edebilmek için öncelikle Batı'nın Yunanistan'a olan ilgisinin kaynakları ve Yunanistan'ın Batı'ya yönelik gerekçelerine dikkat çekmek gerekir. Her iki tarafın birbirine yönelik gerekçeleri, Batı-Yunanistan ilişkisinin kurgulandığı siyasal zeminin arka planı için bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

Yunanistan'ın Batı ile kurmaya çalıştığı ilişki, Yunanistan açısından Yunan ulusalcılığının kısa vadeli pratik hedefleri üzerine inşa edilmiş bir pragmatizmi yansıtmaktadır. Bu pragmatizm, birbirlerinden çok farklı siyasal sistemlere sahip İngiltere-Fransa-Rusya üçlüsünün Yunan ulusçu hareketinin ideolojik ve pratik referans kaynakları olmalarında kendisini göstermektedir. Fransız Devrimi'nin Yunan ulusçuları arasında yarattığı etki ve İngiliz siyasal sistemine duyulan hayranlık, gündelik siyasette İngiltere ve Fransa'yla kurulan ilişkiyi besleyen bir faktör olurken, aynı zamanda Yunan ulusçularının bu ülkelerin rejimleri ile Bağımsız Yunanistan tasarımının geleceği arasında organik bir bağ oluşturmalarını sağlamıştır. Fikri sahada Romantik Akım'ın dışında bir tekillik içermeyen Yunan ulusçuluğunun Batı'ya yönelimindeki pragmatizm, İngiltere ve Fransa'nın dışında otokratik Rusya'nın da Yunan ulusçularının referans merkezlerinden birini oluşturmasıyla açığa çıkmaktadır.² Bir başka deyişle, Yunan ulusçu hareketi büyük güçlerin siyasal sistemlerine farklı ideolojik kodlamalarla öykünmeye çalışırken, ortak amaç, bu üç gücün birlikte veya tek başına desteklerini ne pahasına olursa olsun kazanmak ve ulusçu hareketi başarıya ulaştırmaktır.

Batı-Yunanistan ilişkisinin Batı tarafında ise, Yunanistan'a olan yönelimi etkileyen çeşitli faktörleri tanımlamak mümkündür. 19. yüzyılın başından itibaren Batılı güçlerin Yunan iç ve dış siyaseti ile ilgilenmelerinin arkasında öncelikli olarak siyasi nedenler yatmaktadır. İngiltere, Avusturya ve Rusya, Napolyon tehdidini bertaraf etmişler ve muhafazakar bir Avrupa konusunda fikir birliğine varmışlardı. Ancak, "Doğu Sorunu" konusunda benzer bir uzlaşma sağlanamamıştı (Svoronos, 1988: 43). Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Avrupa'dan çekilmesiyle oluşacak güç boşluğunun hangi güç tarafından doldurulacağı tartışması, büyük güçler arasındaki çekişmeyi sadece Yunanistan'a indirgememiş ve bütün Balkanlara yaymıştır.

Richard Elrod'a göre, muhafazakar Avrupa ideolojik bir kodlamanın ötesine geçerek mevcut güç dengesinin korunmasını amaçlayan ve sisteme zarar verecek her türlü radikal değişikliğe temkinle yaklaşan bir güvenlik siyasetini temsil etmektedir (Elrod, 1976: 172). Bu güvenlik siyaseti Avrupa'daki uyum ve güç dengesini bozabilecek her türlü gelişmeye dikkatle yaklaşmaktaydı. Batılı güçler bu doğrultuda yerel krizleri dikkatle izlemekte ve birbirlerinin bu krizlere yönelik stratejilerini anlamaya çalışmaktaydılar. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde Yunanistan'da hangi gücün

2 Yunan ulusçuları Rigas ve Koreas'ın İngiltere, Fransa ve Rusya'ya bakışlarını inceleyen kapsamlı bir çalışma için bakınız MİLAS, Herkül (1994), *Yunan Ulusu'nun Doğuşu*, (İstanbul: İletişim Yayınları): 87-116, 157-186.

etkin olacağı tartışması, Batı içinde Yunanistan'ın konumu ile ilgili bir yarış da ortaya çıkmıştır (Legg / Roberts, 1997: 60). Batı içerisinde İngiltere'nin "Doğu Sorunu" karşısındaki tutumu 1815 sonrasında ayrıksı bir özellik arz etmektedir. Batılı güçler içinde sadece İngiltere bu yarışta Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak koparmayı değil, tam tersine İmparatorluğun toprak bütünlüğünü korumaktan yanadır. Bu süreçte Yunanistan'ın Bağımsızlık Savaşı'na Rusya'nın açık destek vermesi, İngiltere'yi bir yandan Rusya'ya karşı Osmanlı İmparatorluğunu ayakta tutmaya, bir yandan da yeni kurulacak Yunanistan'da Rusya'nın etkinliğini azaltmaya zorlamıştır. Yunanistan'ın geleceği konusu, ilk etapta Rusya ile İngiltere'yi karşı karşıya getirmiş ve bu devletler Yunanistan'ın geleceği üzerinde söz sahibi olmak için bir güç yarışına girmişlerdir (Kitsikis, 1996: 148).

Batı'nın Yunan siyasetine ilgisinin arkasında yatan diğer nedenler kültürel ve dini unsurları içermektedir. Yunan İsyanı'nın patlak verdiği 1820-21 yıllarında sadece Avrupa'da değil, Amerika'da bile çeşitli kültürel ve dini sebeplerle isyancılara yoğun bir sempati duyulmaktaydı.³ Romantik akımın etkisiyle ortaya çıkan kültürel yönelimler, Avrupa Medeniyeti'nin tarihsel ve kültürel kökenlerine vurgu yapmaktaydılar. Bu dönemde, Antik Yunan medeniyetinin modern Avrupa'nın kültürel kökenini oluşturduğu düşüncesi, romantik akımla birlikte yaygınlaşmıştı. David Holden'e göre, bu düşünce "Yunanistan ve Yunanlıları gerçek bir yer ve gerçek insanlar olarak değil hayallerde yaratılan bir imaj" olarak göstermekteydi (Holden, 1971; 12). Lord Byron ve Percy Bysshe Shelly gibi İngiliz şairlerin yanı sıra Delacroix gibi sanatçılar da "Antik Yunan Medeniyeti"ne duydukları hayranlığı, Yunan ulusçularına destek veren romantik bir tutumla bezemişlerdi. Benzer bir durum Yunanistan için de geçerliydi. Yunanistan'da da bağımsızlık öncesi dönemde antik çağlara ve Yunan atalara duyulan ilgi ve hayranlık adeta fanatiklik düzeyine ulaşmıştı (Clogg, 1992: 28).

Batı'nın Yunanistan'a olan ilgisini, Rusya'nın 18. yüzyılın başlarında sıkça dile getirdiği gibi, Hıristiyan Yunanlıların, Müslüman Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde bir çeşit esaret altında yaşadıkları varsayımıyla dini gerekçelere de dayandırmak mümkündür. Ancak, Küçük Kaynarca Anlaşması'nın ardından Rusya'nın Hıristiyanların hamiliğine soyunması dini

3 Dönemin A.B.D Başkanı Monroe, açıkça destek vermemekle birlikte, 1822 Aralık'ında verdiği mesajda Yunanlıların özgürlük mücadelesine duyulan sempatiyi vurgulamıştır. A.B.D'de Yunan isyanına olan ilginin kültürel ve dini gerekçeleri için bkz. EARLE, Edward Mead (1927), "American Interest in the Greek Cause, 1821-1827", *The American Historical Review*, (Cilt 33, Sayı 1): 44-63.

gerekçeler taşısa da, aslında güç mücadelesinin ön plana çıktığı siyasi bir tasarımın ürünüdür (Mazower, 2000: 87). Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıla kadar farklı din ve mezheplere pek çok Hristiyan devletten daha fazla hoşgörü gösterdiğini dile getiren W. Miller'a göre de, Fransızların Katoliklerle, Rusların da Ortodokslarla sadece dini sebeplerden ötürü bu kadar yakından ilgilenmeleri pek de inandırıcı değildir (Miller, 1901: 466).

Büyük güçlerin 19. yüzyıldan itibaren Yunanistan'ın da içinde bulunduğu çeşitli bölgelerdeki gelişmelere ilgisini ahlaki sorumluluğa dayandıran düşüncelere de rastlanmaktadır. David Botsford'a göre, 1800'lerin ortalarından itibaren İngiltere'nin dünya meselelerine karşı büyüyen ilgisi, liberal siyasetin temel önermelerinden kaynaklanan ahlaki değerlendirmelerle şekillenmiştir (Botsford, 1999: 2). Botsford, İngiltere'deki liberallerin, dış siyaseti *Realpolitik*'ten ziyade, idealizm, ahlaki değerlendirmeler ve evrensel liberal ilkeler çerçevesinde yürütmeyi bir sorumluluk olarak gördüklerini iddia etmektedir (Botsford, 1999: 2). Köleliğin kaldırılması, oy verme hakkının genişletilmesi ve tüm dünyada serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması gibi girişimlerin İngiltere siyasetinde 1830'lardan itibaren ağırlıklı olarak yer bulduğu göz önüne alındığında, dış siyasetin bu gelişmelerden sınırlı da olsa etkilendiği düşünülebilir. Öyle ki, Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında bir tercih yapmakla karşı karşıya kalan İngiliz dış siyasetinin iç siyasi gelişmelerden kolaylıkla etkilenebildiği 1850'lerde ortaya çıkacaktır.

Yunanistan'a olan ilginin temelleri ne olursa olsun, Batı kanadının başat güçleri Yunanlıların bağımsızlık talebine başlarda temkinli yaklaşmayı tercih etmişlerdir. İsyan patlak verdiğinde Avusturya, İngiltere, Fransa ve Rusya, bu isyanın 1815 Viyana Kongresi ile sağlandığı düşünülen barış ve istikrara bir darbe vuracağı korkusunu taşımaktaydılar. Batılı güçler arasındaki bu korku, Yunanlıların o dönemde doğrudan neden olabileceği bir istikrarsızlıktan ve diğerlerinin bu istikrarsızlık içindeki olası stratejilerini tahmin etmenin güçlüğünden kaynaklanmıştır.

Batılı güçlerin Yunanistan'ın bağımsızlığı konusunda yaşadıkları tereddütler 1825'e kadar sürmüş ve Batı bu süreçte kendi iç denge hesapları ile hareket etmiştir. İngiliz Dışişleri'ne bölgeden gelen rapor ve mektuplar, Yunan isyanının eninde sonunda bir Osmanlı-Rus savaşına yol açacağına dikkat çekmekte, İngiltere'nin aktif biçimde olaylara dahil olmadan gelişmelere göre hareket etmesinin yerinde olacağını bildirmekteydi (Crawley, 1924: 209). İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning bu doğrultuda hareket ederek, 1824 yılında Rusya, Avusturya ve Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişmeler üzerine bir konferans düzenlenmesi talebini "diğer ülkelerin içişlerine karışma hakları olmadığı" gerekçesiyle reddetti (Gauld, 1925: 207). İngiltere gibi Fransa ve Rusya da, 1821-1824 arasında isyana doğrudan

müdahale etmeden sadece gelişmeleri izlemekle yetindiler. Oluşacak yeni tabloda etkisiz kalmak istemeyen bu üç devlet, Yunanistan'da olup bitenler basında yer almaya ve Batı kamuoyunu meşgul etmeye başlayınca isyana müdahale etmeye karar verdiler (Gürel, 1993: 28). Canning, isyan sırasında Rusya ile görüşerek Yunanistan'ın geleceği konusunda ortak bir siyaset belirlemeye çalışmış ve her iki ülke Yunanistan konusunda ilk görüşmelere 1825'te başlamışlardır (Crawley, 1929: 59).

Bağımsız Yunanistan'ın kurulması ile ilgili kararın alındığı 1827 Londra Protokolü'nden, bu fikrin hayata geçirildiği 1830 Şubat'ındaki Londra Anlaşması'na kadar geçen dönemde, Yunanistan'la ilgili tüm iç ve dış tasarımlar İngiltere, Fransa ve Rusya'nın onayından geçmek zorunda kalmıştır. Bir başka deyişle, Yunanistan'ın geleceği 1827'den sonra tamamen Batılı güçlerin çabalarıyla şekillenmiştir (Andreopoulos, 1981, 950). Bu güçler içerisinde en fazla ön plana çıkan ülke, Yunanistan'ı jeo-stratejik endişelerini giderebilecek bir tasarıma yerleştiren İngiltere olmuştur. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Fransa'nın Mısır'da, Rusya'nın ise Asya ve Balkanlar'da nüfuzlarını arttırmaları, Hindistan ve Ortadoğu yolunun tehlikeye girmesi olasılığını gündeme taşımış ve bu gelişmeler İngiltere'yi Yunanistan konusunda daha etkin olmaya itmiştir (Crawley, 1929: 69).

İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Yunanistan üzerinde etki kurma çabaları sadece bu ülkenin uluslararası siyasetteki konumunu belirlemekle sınırlı bir strateji olarak kalmamış ve iç siyasette de kendini göstermiştir. Bağımsızlık öncesi ve sonrası dönemlerde Yunanistan'daki çeşitli siyasi hareketlerin, Atina'da bulunan Rus, İngiliz ve Fransız dış temsilcileri ile yakın irtibat halinde oldukları bilinmektedir (McLean, 1981: 117). Bu yakın ilişki Yunan siyasi yaşamını hassas, kırılğan ve dış etkiye son derece açık bir yapıya sokmuştur. Bağımsızlık öncesi ve sonrasında siyasi yaşamda farklı ülkelerin dış temsilcileri ile bağlar o derece açıktır ki, Richard Clogg, dönemin siyasi partilerini "İngiliz, Rus ve Fransız partileri" olarak tanımlar (Clogg, 1992: 51).

Yunanistan'ın ilk devlet başkanı Ioannis Kapodistrias'ın⁴ 1816-1822 yılları arasında Rusya dışişleri bakanlığı görevinde bulunması ve kuvvetli bir

4 Kapodistrias'ın 1821 öncesi dönemde Rusya'daki kariyeri ve düşünceleri için bkz. GRIMSTED, Patricia Kennedy (1968), "Capodistrias and the 'New Order' for Restoration Europe: 'The Liberal Ideas' of a Russian Foreign Minister", *The Journal of Modern History*, (Cilt 40, Sayı 2): 166-192. Ayrıca bkz. CRAWLEY, C.W (1957), "John Capodistrias and the Greeks before 1821", *Cambridge Historical Journal*, (Cilt 13, Sayı: 2): 162-182.

Rus yanlısı olarak bilinmesi, hem İngiltere ve Fransa'yı, hem de ülke siyasetindeki İngiliz ve Fransız partilerini harekete geçirmiştir (Crawley, 1974: 198). Kapodistrias'ın yerine, Rus, Fransız ve İngiliz hanedanları dışından bir soyluyu Yunan tahtına geçirme konusunda Rusya'yı ikna eden İngiltere ve Fransa, ülke siyasetini kendi dinamikleri çerçevesinde işlemeye bırakmayacaklarını göstermişlerdir. Bu gelişmelerin ardından Bavyeralı Otto'nun Almanya'dan gelip tahta geçmesi Yunan siyasal yaşamında Batı etkisinin en açık örneğini teşkil etmektedir. Otto'nun tahta oturması Batı'nın Yunanistan konusunda bir uzlaşmaya vardığını gösterse bile, bu uzlaşmanın geçici ve suni olduğu bir süre sonra ortaya çıkacaktır.

1830 sonrası dönemde Yunanistan iç siyaseti, ülke içindeki çeşitli grupların ve bu gruplara destek veren Batılı güçlerin etkinlik mücadelelerine sahne olmuştur. Bu süreçte Bavyeralı Kral Otto, Yunanlı seçkinler açısından adeta istenmeyen adam haline gelmiş ve 1843 yılındaki kansız darbe, Yunanistan kralını liberal bir anayasayı kabul etmeye ve parlamento kurmaya zorlamıştır. İngiltere, Fransa ve Rusya bağımsızlık sonrası süreçteki gelişmeleri yakından izlerken, kendilerine dost yönetimleri başa geçirmek için Atina'da faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır.

Gerçekçi Siyaseti Romantik Siyasetle Örtüştürme Çabaları (1843-1875)

1843'ten 1875'e kadar geçen zamanda Batı-Yunanistan ilişkisi, Yunanistan'ın romantik ulusçuluğunun yansıması olan Büyük Ülkü projesi ve Batılı güçlerin küresel güç siyasetleri arasındaki çekişmeye sahne olmuştur. Yunanlılar Batı ile olan ilişkilerini Büyük Ülkü ekseninde kodlamaya çalışmışlarsa da, Batı ve özellikle de İngiltere, Batı-Yunanistan ilişkisini küresel siyasetin gerçekçi dinamikleri çerçevesinde ele almıştır. Bu süreçte Batı, Büyük Ülkü'ye tam anlamıyla sırt çevirmemiş ancak bazı durumlarda onu sınırlamaya gayet göstermiştir. Yunanistan konusunda giderek daha ön plana çıkmaya başlayan İngiltere'nin o dönemdeki dünya siyaseti ve Yunanistan iç siyasi dinamikleri, tarafların Batı-Yunanistan ilişkisini hangi zeminler üzerine oturtmaya çalıştıklarını açıklayan ip uçları barındırmaktadır.

1843 darbesi Yunan siyasetinin gelecekte liberal prensipler ekseninde şekilleneceği yönündeki beklentiyi kuvvetlendirmişti. Ancak, Kral Otto'nun tek adama dayalı yönetim tarzı Ioannis Kolettis'in başbakanlığı döneminde de devam edince, orta sınıfta bir huzursuzluk baş göstermiştir. Göstermelik bir parlamento ve Anayasa, siyasi güç peşinde olan orta sınıf seçkinlerini tatmin etmemiş ve kral, ülke içindeki tepkileri dizginleyebilmek için ulusçu duyguları besleyecek yeni bir tasarıma sarılmıştır. Bu tasarımın içerdiği öncelikli yenilik,

askeri alanda gerçekleştirilmesi planlanan reformlardır. Ülke içindeki tepkilerin en önemli kaynaklarından birinin, yurtdışından gelen ve Yunanlı olmayan bir kralın beraberinde getirdiği 5000 askerle ülkeyi idare etmeye çalışması olduğunu düşünen Kral Otto, ordunun Yunanlılarla yeniden yapılandırılmasını hedeflemiştir. Bu doğrultuda on sekiz yaşından büyük tüm erkeklerin üç yıl faal, üç yıl da yedek kuvvetlerde görev yapması kabul edilmiş ve ordudaki Yunanlı asker sayısı kısa sürede 12.000'e ulaşmıştır (Bikelas, 1868: 271).

Otto'nun adeta bir can simidi olarak gördüğü yeni tasarımı ikinci ve en önemli ayağı Büyük Ülkü projesidir. Büyük Yunanistan'ın yaratılmasına yönelik bu proje ilk kez 1844'te, Kral Otto'nun Başbakanı olarak görev yapan Ioannis Kolettis tarafından dile getirilmiş ve o dönemdeki Yunan Krallığı'nın gerçek Yunanistan'ın ancak çok küçük ve en fakir bölümünü oluşturduğunun altı çizilmiştir (Clogg, 1992: 48). "Büyük Yunanistan Ülküsü" (*Megali İdea*) olarak bilinen bu proje, kısa sürede Yunanistan dış siyasetinin en önemli konusu haline gelmiştir. Bu proje bir yandan ulus devlet yapma sürecindeki aksaklıklar ve iç sorunların üzerini kapatacak bir örtü olmuş, bir yandan da Yunanlı seçkinlerin Batı-Yunanistan ilişkisini yeniden kurgulayabilecekleri bir zemin haline gelmiştir.

Batı-Yunanistan ilişkisi Yunanlılar tarafından Büyük Ülkü zemininde yeniden tanımlanmaya çalışılırken, Batı ve bilhassa İngiltere bu tasarımı kendi dünya siyaseti çerçevesinde ele almayı tercih etmiştir. İngiltere'nin Büyük Ülkü'ye gerçekçi siyaset zemininde yaklaşması, romantik-gerçekçi siyaset çekişmesini gündeme taşımıştır. Bu konudaki ilk sürtüşmenin 1854 Kırım Savaşı'nda yaşanmış olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Savaşın patlak vermesinden istifade eden Kral Otto, toprakların genişletilmesini amaçlamakta ve bu sayede hem ülke içi muhalefeti bastırmayı hem de kendi konumunu sağlamlaştırmayı düşünmektedir. Ancak o tarihe kadar Otto yönetimine destek olan İngiltere ve Fransa, Rusya ile giriştikleri savaşı olumsuz etkileyeceğini düşündükleri için, bu kez Yunan siyasetine doğrudan müdahale ederek bu ülkenin yayılmacı eğilimini sınırlamaya karar vermişlerdir. Batı'nın bu projeye aslında tamamen sırt çevirmediği ve yine güç siyaseti çerçevesinde teşvik edeceği bir süre sonra ortaya çıkacaktır.

1850'lerde Osmanlı İmparatorluğu'nun liberal prensipler çerçevesinde ve İngiliz modeli ekseninde yeniden yapılabileceği düşüncesi İngiltere'de çok popüler hale gelmişti (Saab, 1977: 1384). Bu düşüncenin arkasında, Hindistan'a giden yolda bulunan Mısır ve Ortadoğu üzerindeki olası Fransız ve Rus etkilerini kırmak gibi stratejik bir amaç yatsa da, İngiltere'deki liberaller ve muhafazakarlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun liberal siyaseti kısıtlayıcı gücünün taşrada etkin olamaması ve imparatorluğun serbest ticarete sıcak bakması sebebiyle, Rusya'ya oranla daha tercih edilebilir bir ortak olacağı konusunda

hemfikirdiler (Crawley, 1929: 62). 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde İngiltere'nin emperyal siyasetinin tamamen ticaret merkezli olduğunu ifade eden F. W. Williams'a göre, İngiltere'nin Asya'daki mevcudiyeti bölgesel ve küresel ticareti geliştirme amaçlıyken, Rusya sadece ucuz işgücü bulma ve imparatorluk topraklarını genişletme derdindeydi (Williams, 1899: 307). Rusya'nın Asya siyasetinden fazlasıyla rahatsız olan İngiltere bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü hızlandırabilecek Balkanlar ve Girit'teki ulusçu ayaklanmalara 1870'lere kadar mesafeli davranmayı tercih etmiş ve imparatorluğun dağılma sürecinin kendi kontrolü dışında gerçekleşmesine izin vermemiştir (Ion, 1910: 277); (Saab, 1977: 1383)⁵.

Kırım Savaşı'nı iyi bir fırsat olarak gören Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu'na saldırı hazırlığındayken, Pire limanına demirleyen İngiliz ve Fransız donanmaları tarafından durdurulmuştur. Kral Otto ve Kraliçe Amalia'nın Büyük Ülkü projesine sarılmaları, 1862'de bir darbe ile iktidardan uzaklaştırılmalarını engelleyememiştir. Otto'nun devrilişi Avrupalı güçleri yeni bir kral belirlemeye zorlarken, Otto'nun tahta geçirilmesi sürecinin yarattığı tepki göz önüne alınmış ve bu kez ülke içindeki siyasi grupların fikirlerine başvurulmuştur. Resmi olmayan bir halkoylaması sonucunda İngiltere Kraliçesi Victoria'nın ikinci oğlu Prens Alfred'in Yunanistan Kralı olması yönünde bir irade belirmiş, ancak Fransa ve Rusya'nın itirazları sonucu Danimarkalı Glücksburg hanedanından Prens Christian William Ferdinand Adolphus George, Yunan Kralı I. Yorgo adıyla tahta geçmiştir (Clogg, 1992: 59).

I. Yorgo'nun kabul ettiği 1863 Anayasası sonrasında oluşan yeni parlamento, Yunanistan'ın dış siyaset hedefleri konusunda ateşli tartışmalara sahne olmuştur. Yunan Krallığı'nın sınırlarının Helen Medeniyeti'nin beşiği İstanbul'u da içermesi konusunda bir fikir birliği oluşurken, cevaplanması gereken bir başka soru Yunan siyasetini meşgul etmiştir: "Eğer Yunanistan Helen İmparatorluğu'nun varisi ise, İstanbul dışındaki Anadolu, Makedonya, Epir ve Doğu Rumeli'nin de bu krallık içinde olması gerekmez mi?" (Andreopoulos, 1981: 951). Büyük Ülkü üzerine yaşanan bu yoğun tartışmalar sırasında İngiltere, kendisine herhangi bir maddi ve stratejik katkı sağlamayan İyon Adalarını 1864 yılında Yunanistan'a bırakarak, Büyük Ülkü'ye tamamen sırt çevirmediğini göstermiştir. İngiltere'nin Büyük Ülkü'ye verdiği bu cevap, gerçekçi zeminden uzaklaşmadan olası istikrarsızlıkları önleme yolunda başarılı

5 İngiltere'nin Girit ayaklanmasına bakışı hakkında bir çalışma için bkz. ROBSON, Maureen M (1960), "Lord Clarendon and the Cretan Question 1868-1869", *The Historical Journal*, (Cilt 3, Sayı 1): 38-55.

olmuştur. Bu sayede hem Yunanistan'daki yeni iktidarın kamuoyuna benimsetilmesi sağlanmış, hem de Kırım Savaşı'nın Yunanistan'da yarattığı kırgınlık azaltılmıştır. Kırım Savaşı sonrasında adaların Yunanistan'a bırakılış sürecindeki yazışmalardan yola çıkan İngiliz tarihçi Harold Temperley, İngiltere'nin bu sayede hem Girit için bastıran Yunanistan'ı memnun ettiğini, hem de Yunanlıların Büyük Ülkü için doğrudan Osmanlı İmparatorluğu'na saldırmalarını kısa bir süre için engellediğini belirtmektedir (Temperley, 1937: 52).⁶

Yunanistan için Büyük Ülkü, kısa vadeli başarısızlıkların ardından hemen rafa kaldırılacak bir proje değil, tam tersine uzun soluklu bir hedef haline gelmiştir. Bu hedefin en önemli ayaklarından biri olan Girit'i ele geçirme planı 1866'ya kadar, İngiltere tarafından ertelenmişti. Ancak, 1866'da Girit'te patlak veren bir başka isyan Avrupalı güçler arasında yeni bir fikir ayrılığını su yüzüne çıkarınca, Yunanistan mevcut durumu kendi lehine çevirme fırsatını kaçırmamıştır. İngiltere o dönemde Girit'in Yunanistan'la birleşmesi fikrine, bu durumun Akdeniz'de yeni bir savaş olasılığını arttıracakı gerekçesiyle sıcak bakmamaktaydı. Avusturya ve Prusya ise, o dönemde Alman toprakları üzerindeki etkilerini arttırmaya çalıştıklarından, Girit sorununa fazla ilgi göstermemişlerdi. Bu ortamda Kırım Savaşı'nın yarattığı prestij kaybını telafi etmeye çalışan Rusya, Yunanistan'ı Girit konusunda destekleyen tek ülke olmuştur (Roussos, 1971: 83).⁷ Fransa ise başlangıçta İngiltere ile birlikte hareket ederken, giderek güçlenmeye başlayan Prusya tehdidine karşı Rusya'nın desteğini almak istemiş ve Girit konusunda Yunan tezlerini desteklemiştir (Roussos, 1971: 83).

1843-1875 döneminde Yunan monarşisi kendi pratik amaçları için Büyük Ülkü'nün romantizmini, Batılı güçlerin gerçekçi güç siyasetiyle harmanlamaya çalışmıştır. Batı-Yunanistan ilişkisinin siyasal arka planının gerçekçi siyaset ile romantik siyaset arasındaki bu gidiş gelişi, 1875 sonrası döneme de hakim olmuş ve Yunan siyasetinin önde gelen isimleri, Büyük Ülkü'yü Batı'nın gerçekçi siyaseti içine yerleştirme gayretini sürdürmüşlerdir.

6 İngiliz diplomatlarından gelen raporlar, adaların bir savaş durumunda maddi ve stratejik açıdan İngiltere'ye önemli katkılar sağlayamayacağını belirtmekte ve adaların halklarının İngiliz yönetimini istemediklerini dile getirmektedir.

7 Girit konusunda Avrupalı devletlerin tutumları konusunda detaylı bir çalışma için bkz. ADIYEKE, Ayşe Nükhet / ADIYEKE, Nuri (2002), *Kıbrıs Sorununun Anlaşılmasında Tarihsel Bir Örnek Olarak Girit'in Yunanistan'a Katılması*, SAM Araştırma Projeleri Dizisi 1/ 2002, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi): 48-55.

Büyük Savaş Öncesi Değişen Algılamalar (1875-1914)

1875 yılında Yunan iç siyaseti 1844'ten bu yana süren tek adamlı yönetim tarzını terk etmiştir. Kral I. Yorgo, seçimlerde çoğunluğu elde eden Trikupis'e hükümeti kurma görevini vererek liberal demokrasinin gelişmesi yönünde önemli bir adım atmıştır. 1875-1907 dönemi, modernleşmeci Trikupis ile sokağa oynayan gelenekselci Deliyannis arasındaki mücadeleye tanıklık etmiştir.⁸ Bu dönemde dış siyasette yayılcılık konusunda her iki kanatta bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Modernleşmeci seçkinler ile muhafazakarlar arasındaki en önemli farklılık yayılmanın yönteminden kaynaklanmaktadır. Deliyannis önderliğindeki gelenekselci grup, ancak yayılcı bir dış siyaset izleyerek ülkenin refahı ve prestijinin artacağını savunurken, Trikupis yanlıları, modern bir devlet yapısı, ordu örgütlenmesi ve güçlü bir ekonomiye ulaşıldıktan sonra genişlemeyi gündeme almanın başarısızlık ihtimalini ortadan kaldıracığını düşünmekteydiler (Andreopoulos, 1981: 957).

1875-1914 arası dönemde Batı devletleri hareketli bir zemin üzerindeki güç dengesini kendi lehlerine çevirebilmek için uğraşmaktaydılar. Batılı güçlerin sonu gelmeyen ve sürekli bir değişkenlik gösteren ittifak arayışları, Yunan siyasetinin zıt kutupları arasında Büyük Ülkü projesinin gerçekleştirilebileceği yönündeki beklentiyi kuvvetlendirmiştir. Yunan siyasetinin iki farklı kanadı, uluslararası siyasetin değişken ittifak yapısının yarattığı muğlaklığın Büyük Ülkü için kaçırılmaz bir fırsat sunduğuna inanmıştır. Böylesi bir ortamda başarıya ulaşacak yayılcı bir projenin ülke içindeki sorunların üstünü örtmesi olasılığı da hem muhafazakar hem de modernleşmeci kutupları motive etmiştir. Bu çerçevede 1914'e kadar Yunanlı siyasal güçler, Batı ile olan ilişkilerini yine yayılcılık üzerine inşa etmişler ve Büyük Ülkü için bekledikleri ilk fırsat da 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından ortaya çıkmıştır.

Savaşın galibi olan Rusya'nın baskısıyla ortaya çıkan Bulgaristan, Yunanistan'da büyük rahatsızlık yaratmıştı (Batowski, 1979: 232). Batılı devletler ise bu rahatsızlığı dizginleyebilmek için Teselya ve Epir bölgelerinin bir kısmının Yunanistan'a bırakılmasını kabul etmişlerdi (Clogg, 1982: 69). Savaş sonrasında imzalanan 1878 Ayestefanos Anlaşması'nın hayata geçirilmesiyle Balkanlar'da çıkacak olası krizi öngören İngiltere, anlaşmayı takip eden dönemde toplanan Berlin Kongresi'nin tüm tarafların asgari

8 Bu dönemde dönüşümlü olarak Deliyannis beş, Trikupis yedi kez başbakanlık yapmışlardır.

beklentilerini karşılayacak şekilde düzenlenmesini sağlamıştır. Bu sayede hem Rusya ve Bulgaristan dizginlenmiş, hem de Yunanistan memnun edilmiştir (Kofos, 1984: 353).

Berlin Kongresi, sonuçları itibariyle Yunanistan'ı cesaretlendirmiş ve Girit konusunun yeniden ülke ve Batı gündemine taşınmasına aracılık etmiştir. Girit'i Yunanistan'a bağlama hedefinin gerçekleşmesi için İngiltere'nin yardımına ihtiyaç duyan Yunanistan, beklediği desteği o dönemde bulamamıştır. 1880'de muhafazakar Disraeli hükümetinin görevden ayrılmasının ardından, İngiltere Girit'in geleceğinden çok daha önemli gördüğü sorunlarla boğuşmaktadır. Mısır'da Fransa ile yaşanan güç mücadelesinin yanı sıra, Afrika'daki Boer Savaşları, İngiliz dış siyasetinin ana gündemlerini oluşturmuştur (Dennis, 1909: 111). Sorunlu alanlara Afganistan, İran ve Tibet'te Rusya'yla yaşanan problemler de eklenince, o dönemdeki İngiliz dış siyasetinin Girit ve Büyük Ülkü ile uğraşacak vakti ve enerjisi olmadığı görülmektedir. Bu sorunlar içeride yaşanan İrlanda problemi ve işçi sınıfı hareketleriyle de birleşince İngiltere için çok karmaşık bir tablonun varlığından söz edilebilir.

1890 sonrasında İngiltere'nin Büyük Ülkü projesine yeterince ilgi göstermeyerek kendi sorunlarına yoğunlaşmasının bir başka nedeni, Müslümanların olası tepkilerinden çekinmesidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun gayrimüslim tebaasına yönelik siyasetinden hoşnut olmamasına rağmen, İngiltere'nin Girit ve Makedonya sorunlarına Yunanistan lehine müdahale etmemesinin ardında yatan diğer nedenleri araştıran Duggan'a göre, İngiltere'nin Yunanistan'ın yayılmacı dış siyasetini dizginleme çabaları, sadece kendi problemlerinden değil, Hindistan ve Mısır'da İngiliz yönetimi altında yaşayan Müslümanların olası tepkilerinden çekinmesinden de kaynaklanmaktadır (Duggan, 1913: 99).

Ulusal Birliği'ni 1871'de sağlayan Almanya için 1890'larda da Avrupa'da önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Kayzer II. Wilhelm'in Bismarck'ın denge siyasetine sırt çevirmesi, tüm dünyada yeni ittifak arayışlarına hız kazandırmıştır. Almanya ayakta kalabilmek için İngiltere, Fransa ve Rusya'nın paylaştığı dünyadan pay kapmak istemekte ve bu amaçla Osmanlı İmparatorluğu ile ekonomik, ticari ve siyasi ilişkilerini geliştirmektedir. Avusturya ise, Balkanlara olan ilgisini sürdürmekte ancak ulusçu hareketlerin sorunlarıyla da uğraşmaktadır.

Rusya 1861'de serfliğin kaldırılması ile iç sorunları bir süreliğine basturabileceğini düşünmüştü ancak toprakların genişlemesi ile birlikte farklı uluslar ve içerideki rejim karşıtları ile de boğuşmak zorunda kaldı. Rus Çarı III. Alexander "Ruslaştırma" siyaseti ile uluslar sorununu çözmeye çalışmış, ancak grevler ve farklı ideolojik fraksiyonların saldırıları ile başa çıkamamıştır. 1894'te başa geçen II. Nikola bu sorunlara 1905 Japonya mağlubiyetini

ekleyince Rusya, Yunanistan ve diğer meseleleri bir süreliğine arka plana itmiş gibi gözükmektedir. Fransa'nın 1871'de Almanya karşısında aldığı mağlubiyet ise, bu ülkenin İngiltere ile Afrika'daki sorunlarını çözerek Almanya'ya karşı bir ittifak oluşturma çabası içine girmesine neden olmuştur.

1880-1905 arası dönemin dengelerini kurmaya çalışan Batı dünyası, böylesine karışık bir ortamda Yunanistan'la ilişkisini dış borçların düzenli olarak tahsil edilmesi ile sınırlamış gözükse de, saflar netleşmeye başladığında Yunanistan'ın Batı için çok önemli bir konuma yükseldiği görülecektir.

Kendi imparatorluğunun sorunlu alanlarına yoğunlaşan ve Akdeniz'de bir savaş çıkmasına karşı olan İngiltere'den yeterli desteği alamayan Yunanistan, belki de ilk kez büyük güç eksenli dış siyasetini terk ederek, Osmanlı İmparatorluğu'na 1897'de tek başına meydan okumuştur. Batı'ya rağmen yürütülecek bir yayılma siyasetinin olası sonuçlarını tahmin edemeyen gelenekselci Deliyannis, Büyük Ülkü'yü, iç sorunlarla boğuşan Yunanistan'ı tek hedefte birleştirecek bir unsur olarak görmüştür. 1893'te ekonomik açıdan adeta iflas etmiş olan Yunanistan'da, ülke nüfusunun 1/6'sı 1890-1914 döneminde ülke dışına göç etmiştir (Clogg, 1992: 71). Ekonomik krizin yanı sıra siyasal problemlerle de uğraşan Yunanistan, 1890'ların sonlarına doğru Girit'i adeta bir can simidi olarak görmüş ve 1897'de Batı'nın tüm karşı çıkışlarına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmıştır. Osmanlı ordusu karşısında ağır yenilgiler alan Yunanistan için bu mağlubiyet, dış siyasette Gürel'in deyimiyle "1910'lara kadar sürecek bir şaşkınlık ve yalnızlık dönemini açmıştır" (Gürel, 1993: 32).

1897 mağlubiyeti, gerçekçi siyasetin güç eksenli dinamiklerini kavrayamamanın ve romantik siyasetin cazibesine kapılmanın Yunanistan'a nelere mal olduğunu göstermesi açısından büyük öneme sahiptir. Mağlubiyet yüzünden ülkenin ekonomik durumu daha da kötüleşmiş ve artan dış borçların ödenmesi amacıyla İngiltere, Rusya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İtalya ve Almanya temsilcilerinden oluşan "Uluslararası Mali Komisyon" kurulmuştur. Gelenekselcilerin maceracı dış siyasetleri Büyük Ülkü'ye darbe vururken, ordunun modern bir örgütlenme ve yapıya kavuşması gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır (Mazower, 1992: 891). Siyasal istikrarsızlığın zirveye çıktığı 1897-1905 döneminde on kez hükümet değişikliği olmuş ve Yunanistan bu istikrarsızlığın sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır (Gavrilis, 1999: 15).

Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, 1908'deki Jön Türk devriminin Osmanlı dış siyasetindeki yansımalarını öngörmeye ve Bulgaristan'ın Balkanlar'daki faaliyetlerini sınırlamaya çalışmaktadır (Legg / Roberts, 1997: 22). Jön Türklerin Abdülhamit yönetimini devirip iktidara gelişi, başlangıçta tüm Balkanlarda iyimser beklentileri açığa çıkarmış; ancak

Osmanlı'daki bu yeni reform hareketinin güçlenmiş bir ordu ve devlet yapılanmasıyla bölgedeki ulusçu hareketlere yönelik sert bir tutum takınması olasılığı da belirlemiştir. Öte yandan, 1908 devriminden faydalanarak bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan'ın, Rusya'nın desteğiyle Makedonya başta olmak üzere Yunanistan'ın kendi yayılma alanı olarak gördüğü bölgelere yönelik faaliyetleri, Yunanistan'ı Girit ve Makedonya konusunda endişelenmiştir.

Ülke içindeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlık başlı başına bir sorun oluştururken, bu soruna dış siyaset alanındaki kuşkuların da eklenmesi, Yunanistan siyasetinde yeni bir dönemin açılmasına zemin hazırlamıştır. Yeni dönem, Girit'in Yunanistan'a bağlanması konusunda gösterdiği çabalarla ön plana çıkan Eleftherios Venizelos'un ismiyle özdeşleşmiştir. Venizelos'un ön plana çıktığı 1897 sonrasında, Deliyannis'in maceracı siyaseti yüzünden bozulan Batı-Yunanistan ilişkisinin yeniden inşa edilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Deliyannis'in iktidar olduğu dönemlerde Batı-Yunanistan ilişkisinde yaşanan gerilimleri sona erdirmeye iddiasıyla, istikbal vaat eden bir siyasetçi olarak ön plana çıkan Venizelos, bu ilişkiyi yeniden canlandırma amacındadır. Venizelos, Batı'nın ülke siyasetindeki etkisini arttırmasını, hem muhalefeti sindirmek hem de ordu ve ekonomiyi yeniden yapılandırarak Büyük Ülkü'yü hayata geçirmek için kaçırılmaz bir fırsat olarak görmektedir.

1910 yılında ordu ve liberallerin desteği ile iktidara gelen Eleftherios Venizelos, uluslararası siyasetin karmaşık ortamından da faydalanarak Büyük Ülkü'yü hayata geçirmeye kararlıydı. İşbaşına gelir gelmez ilk işi, Büyük Ülkü için ön koşul olarak gördüğü ekonomi ve orduyu toparlamaya çalışmak oldu. Fransa'dan getirilen subaylarla Yunan ordusu Batı tarzı örgütlenme ve eğitim imkanına sahip olmuş, ekonominin gelişmesi ile birlikte orduya daha fazla kaynak aktarılmaya başlanmıştı (Duggan, 1913: 116). Fransa bu dönemde Yunanistan'daki etkisini arttırmaya çalışmaktaydı, ancak bu etki sadece Yunan ordusunun modernize edilmesi konusundaki teknik yardımlar ve askeri personelin eğitimi ile sınırlı kaldı.

Venizelos ve yeniden yapılandırılan ordu, Büyük Ülkü amacıyla ilk sınavlarını Balkan Savaşları sırasında vermişlerdir. Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan, çatışan çıkarlarına rağmen Balkanlar'da Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını sona erdirmek için uzlaşmaya çalışmaktaydılar. 1912 baharında Sırbistan-Bulgaristan ve Yunanistan-Bulgaristan ittifak anlaşmaları imzalanmış ve Yunanistan-Sırbistan arasındaki görüşmeler de hız kazanmıştı. Yaklaşan Dünya Savaşı'nın da etkisiyle, büyük güçler bu ittifaklara müdahale etmek yerine, mevcut sınırların güç kullanılarak değiştirilmesine müsaade etmeyeceklerini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan tebaasına yönelik reformların hayata geçirilmesinden yana olduklarını açıklamakla yetinmişlerdir

(Clogg, 1992: 81; Duggan, 1913: 115). Bu dönemde Avrupa'nın büyük güçlerinin açık ve üzerinde uzlaştıkları bir Balkan siyasetinden söz etmek mümkün değildir. Norman Dwight Harris'e göre, İngiltere savaş süresince ve sonrasında taraflara mesafeli yaklaşırken, Avusturya ve İtalya, İmparatorluğun Balkanlar'daki topraklarından pay alma arzusundaydılar (Harris, 1913: 107).

Büyük güçler arasındaki fikir ayrılıklarını iyi değerlendiren Yunanistan, Balkan Savaşları sırasında Büyük Ülkü'nün üçüncü ve en büyük aşamasını gerçekleştirmiş; Girit, Sakız, Sisam, Midilli gibi Ege adalarını Yunan Krallığı'na katmıştı. Bunun dışında Selanik ve Epir bölgesinde de geniş toprak kazanımları sağlayan Yunanistan, özellikle Makedonya konusunda Bulgaristan'la sorunlar yaşamaktaydı. Her ne kadar Yunanistan Bulgaristan'ın Ege denizine açılmasını sağlayacak en önemli nokta olan Selanik'i elinde tutmuşsa da, Makedonya'daki Bulgar etkisi, hem Yunanistan'ı hem de Sırbistan'ı savaşın kazanımlarını sorgulamaya itmiştir (Batowski, 1966: 111). Nitekim 1913'te Bulgaristan'a karşı Sırbistan ve Yunanistan arasında oluşturulan ittifak, Bulgaristan'a saldırmıştır. Romanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da saldırıya geçmesiyle birlikte Makedonya'da Sırbistan ve Yunanistan lehine yeni bir durum oluşmuştur. Yunanistan'ın Makedonya'daki Bulgar etkisini dağıtma girişimi başarıya ulaşırken, bu savaşın ardından her iki ülke 1919'a kadar bir dizi güçle karşı karşıya kalmışlardır (Nestor, 1966: 173).

1897 mağlubiyeti tarihi bir ders barındırsa da, Balkan Savaşları zaferinin yarattığı sarhoşluk, Venizelos başta olmak üzere, I. Dünya Savaşı öncesinde Yunanlı siyasetçilerin başını döndürmeye yetmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Kral I. Konstantin ve Balkan Savaşları'nın başarılı komutanı Ioannis Metaxas'ın tüm karşı çıkışlarına rağmen, Venizelos ve yandaşlarının Büyük Ülkü hevesi, 1922'de Yunan tarihinin en büyük bozgunlarından birine daha zemin hazırlamıştır (Clogg, 1992: 87).⁹

9 Venizelos'un iktidara gelişinden sonra, Anadolu'da girişilecek bir askeri operasyonun olumsuzluklarına dikkat çeken Metaxas'ın görüşleri Yunan siyasetçileri tarafından dikkate alınmamıştır. Alexander Anastasius Pallis, (1997), *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)*, (İstanbul: YKY Yayınları), ss. 31-32'den aktaran Fuat Aksu, (2001), *Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme*, III. Bölüm – Tarihsel Nedenler, (Ankara, SAEMK) http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?sbj=icerikdetay&id=29&dba=007&dil=tr, 19.11.2006.

Batı-Yunanistan İlişkisinde Romantik Siyasetin İflası (1915-1922)

I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde uluslararası siyasetteki kampaşma, Venizelos'un arzu ettiği ortamı yaratmış ve özellikle İngiltere ile kurmak istediği ittifakın zeminini hazırlamıştır. İngiltere'nin 1870-1910 arasındaki dönemde Yunanistan'ın iç ve dış siyasetine mesafeli kalışı, savaşın yaklaşmasıyla beraber sona ermiştir. Savaş öncesinde İngiltere'nin Akdeniz bölgesindeki siyaseti, herhangi bir devletin Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarını tehlikeye atmasını engellemeye endekslenmişti (Fieldhouse, 1938: 408). Gladstone'un Rusya'yı İngiltere için bir tehdit olarak görmekten vazgeçmesi ve Berlin Kongresi sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasına engel olunamayacağı düşüncesinin kabinde baskın hale gelmesi, onun 1876 sonrasında öncülü Disraeli'nin "Osmanlı'yı destekleme" siyasetini terk etmesine olanak sağladı (Merriman, 2004: 762). Bu yüzden 1900'lerin başından itibaren Akdeniz'de Osmanlı İmparatorluğu yerine, İngiltere'ye dost ve küçük ölçekli güçlerin desteklenmesi projesi yürürlüğe konmuştur. Bunun ilk aşamasını da, Akdeniz'de sorun çıkarmayacak dost bir Yunanistan'ı İngiltere'nin yanında savaşa girmeye ikna etmek oluşturmuştur.

O dönemde Yunanistan'ın savaşa girmesini sağlamak için İngiliz hükümeti büyük bir çaba göstermiştir. Bulgaristan'ın Sırbistan'a saldırmasının ardından Sir Edward Grey, Yunanistan açısından en doğru tercihin, İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin Selanik limanına çıkmalarına ve bu kuvvetlerin Sırbistan'a yardıma gitmelerine izin vermek olduğunu ifade etmekteydi (Ion, 1918: 565). Aynı dönemde İngiltere, Yunanistan'daki yerel gazeteler aracılığı ile de propaganda çalışmalarına hız vermiş ve Yunanistan'ın İngiltere safında yer alması için kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır (Sanders, 1975: 132). Ancak, İngiliz ve Fransız kuvvetlerine verilecek izin, o ana kadar tarafsız kalmayı başaran Yunanistan'ı Savaş'ta resmen taraf yapacağından, Venizelos ile Kral I. Konstantin arasında bir tartışma başlamıştır. Venizelos, I. Dünya Savaşı'na hemen katılmayı ve parçalanmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu'daki topraklarından pay almayı savunmaktaydı. Bu uğurda Çanakkale Savaşı başlarken kralı bir kez daha sıkıştıran Venizelos, amacına ulaşamayınca Mart 1915'te istifa etmiş ve aynı yıl Haziran ayında yapılan seçimlerde tekrar başa geçmiştir (Gürel, 1993: 133). I. Konstantin ise, ülkesinin tarafsız kalmasının ve gelişmelere göre hareket etmesinin daha yerinde olacağı düşüncesindeydi (Legg / Roberts, 1997: 34). Bu yüzden Venizelos'u yeniden Başbakanlığa atamaktan kaçınmıştır.

Kralla Venizelos arasında yaşanan bu çekişmede, Venizelos'un imdadına İngiltere ve Fransa yetişmiştir. Venizelos'un önderliğindeki dost bir

Yunanistan'ın İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz'deki çıkarları lehine olacağını düşünen bu iki ülke, Venizelos'un bir oldu bitti yaratarak iktidara geçişine askeri destek vermişlerdir (Gürel, 1993: 33). De Roquefeuill yönetimindeki Fransız donanması, 1916 Ocak ayında Yunanistan'a ulaşmış ve 1917 ortalarında Venizelosçu kanadın bir darbe ile ülke yönetimini ele geçirmesini sağlamıştır (Dutton, 1979: 99). Gelişmeler sonucunda Kral Konstantin Haziran 1917'de tahttan çekilmiş, yerine oğlu Aleksandr geçmiştir. 1917'de Venizelosçu kanada İngiltere ve Fransa'nın verdiği açık destek, Yunanistan dış siyasetinde sonu felaketle sonuçlanacak olan Anadolu macerasını başlatmıştır.

1917'de Venizelos'un iktidara gelmesine yardımcı olan İngiltere, savaşa girmesi karşılığında Yunanistan'a Anadolu'dan topraklar önermişti; ancak bu vaatler çözülmesi güç bir sorun yaratmıştır. Aynı toprakların gizlice imzalanan 1915 Londra ve 1917 St. Jean de Maurienne Anlaşmaları ile İtalya'ya da önerilmiş olması, İtalya ve Yunanistan'ı karşı karşıya getiren bir durum oluşturmuştur (Goldstein, 1989: 339). Savaş ilerledikçe, İngiltere bu açmazı kısa vadede gerçekleştirilmesi zorunlu vaatler yerine uzun dönemli siyaset formülleri ile aşmaya çalışmıştır (Goldstein, 1989: 340). İngiltere, öncelikle Savaş'ın gidişatı ile ilgilenecek ve Savaş sonrası koşullarını Savaş bittikten sonra görüşecektir. Bu süreç safların netleşmesini ve İngiltere'nin çıkarları için en doğru seçeneğin bulunmasını kolaylaştıracaktır.

Venizelos ve taraftarları, tıpkı öncülleri gibi, I. Dünya Savaşı'nı ülke içi muhalefetin bastırılması ve Büyük Ülkü'nün gerçekleşmesi için en büyük fırsatlardan biri olarak görmekteydiler. 1917'de iktidara gelir gelmez öncelikle savaşta tarafsız kalmayı savunan kral yanlılarını, hakimleri, subayları, öğretmenleri ve memurları Alman taraftarı olmakla suçlayarak görevden almışlar ve ülke çapında baskıcı bir siyaset izlemeye başlamışlardır (Clogg, 1992: 93). Böylece içerideki muhalif hareketler sindirilmiş ve tüm ulusu seferber edecek Büyük Ülkü projesinin toplumsal alt yapısı hazırlanmıştır. Ancak, 1897 yenilgisinden ders çıkaran Venizelos yanlıları, bu kez, İngiltere ve Fransa'nın tam desteğini almadan yeni bir maceraya girişmenin risklerinin de farkındaydılar. Geçmişin acı tecrübelerinden ders çıkarmış görünen Venizelos, iktidara gelir gelmez, her iki ülkenin Yunanistan'ın dış siyaset tasarımlarına bakışını anlayabilmek için Fransa ve İngiltere'ye ziyaretlerde bulunmuş ve nabız yoklamıştı (RPE, 1918: 62).

İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey, Yunanistan'ın savaşa girmesi karşılığında İzmir ve civarında topraklar kazanmasının İngiltere için kabul edilebilir olduğunu düşünmekteydi (Finefrock, 1980: 1050). İngiltere I. Dünya Savaşı sırasında İskenderiye ve Kıbrıs gibi Akdeniz'deki önemli stratejik noktaları kontrol etmesine rağmen, müttefik bir Yunanistan'ın bu coğrafyadaki varlığı, İngiltere için Akdeniz'deki üstünlüğünü perçinleyici bir unsur olarak

görülmüştür. Lloyd George, Savaş sonrasında yaptığı bir konuşmada, Hindistan'a uzanan yolların henüz 1900'lerin başında kendileri için ne kadar önemli hale geldiğini vurgularken, Rusya'nın Asya'da, Almanya'nın da Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkinlik çabalarını o dönemde kendileri için büyük tehlike olarak gördüklerini belirtmiştir (George, 1925: 109). Böylesi bir tehdit ortamında, Almanya destekli bir Osmanlı İmparatorluğu yerine, Selanik gibi stratejik bir limana ve Ege kıyılarına sahip olacak bir Yunanistan, İngiltere için en uygun alternatif olmuştur.

İngiltere'de Yunanistan lehine oluşan atmosferde, 1916 yılında Dışişleri Bakanlığı'na atanan Lloyd George ve 1918 yılında Dışişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Siyasi İstihbarat Birimi'nin de etkisi büyüktür. Birim bünyesinde oluşturulan Güney Doğu Avrupa masasının başındaki Ralph Piaget gibi Balkanlar'ı iyi tanıyan bir diplomatın dışında, liberal değerlere bağlı Allen Leeper, Harold Nicholson ve Arnold Toynbee gibi önemli isimler de Yunanistan'ın Büyük Ülkü projesine yakın durmaktaydılar (Goldstein, 1989: 341). İngiltere'deki olumlu havanın farkında olan Venizelos, savaşın bitmesiyle birlikte vakit kaybetmeksizin Paris Barış Konferansı'na katılmış ve İngiliz diplomatlarının desteğiyle tezlerini kabul ettirebilmek için çaba göstermiştir.

Yunanistan heyeti Paris Barış Konferansı'na katılırken, İngiltere'de o dönemde Yunan dış siyasetinin yayılmacı eğilimlerine yönelik sempatiden faydalanmayı hedeflemekteydi. Konferans sırasında ancak kendilerini ilgilendiren konuların tartışılacağı oturumlara katılma hakkına sahip olan ikinci grup ülkeler arasına yerleştirilen Yunanistan, "limanların kontrolü" ve "savaş sorumlularının ve suçlularının belirlenmesi" gibi çeşitli komisyonlarda yer almaktaydı.¹⁰ Yunanlı diplomatlar bu sayede Batı'lı devletlere kendi tezlerini anlatabilmeye ve lobi faaliyetlerinde bulunmaya çalışıyorlardı.

4 Şubat 1919'da Büyük Yunanistan'ın hedeflerini A.B.D, İngiltere, Fransa ve İtalya'dan oluşan "Yunanistan'ın Toprak Taleplerine Dair Komisyon" önünde dile getiren Venizelos, Büyük Ülkü projesinde ne kadar ileri gidebileceğini ölçmeye çalışmıştır. Venizelos Konferans'ta sadece Batı Anadolu'yu değil, Kuzey Epir ve Doğu Trakya ile Boğazönü Adalarını da talep ederek Avrupalı güçler arasında nabız yoklamıştır. Aldıkları ilk tepkileri değerlendiren Dışişleri Bakanı Nikolas Politis, Yunanistan'a yazdığı mektupta, özellikle Fransız ve İngiliz temsilcilerinin Yunan davasına büyük bir sempatiyle baktıklarını ifade etmekte ve umutlu olduğunu belirtmektedir (Goldstein, 1989:

10 Paris Barış Konferansı'na katılan ülkeler ve görev aldıkları komisyonlar hakkında detaylı bilgi için bkz. FINCH, Geo A. (1919), "The Peace Conference of Paris, 1919", *The American Journal of International Law*, (Cilt 13, Sayı 2): 159-186.

344). Ancak, hem Fransızların hem de İngilizlerin, Yunanistan'ın geleceği konusunda öncelikle İtalya'yı ikna etmeleri gerekecektir.

Konferansın başından beri İtalya'nın kendisini bu Konferans'ın "üvey evladı" gibi hissettiğini dile getiren Abe Attrep'e göre, İtalya'nın Yunan taleplerine gösterdiği tepki, İngiltere'yi bu konu üzerinde yeniden düşünmeye zorlamıştır (Attrep, 1978: 2). Lord Curzon, Churchill ve Amiral Richard Webb gibi kişiler Yunanistan'a savunamayacağı büyüklükte topraklar verilmesini son derece riskli bulmuşlar; Lloyd George ise oluşacak güvenlik zaafının Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde görev alacak Müttefik kuvvetler tarafından giderilebileceğini savunmuştur (Attrep, 1978: 2).

İngiltere'nin Paris Barış Konferansı sırasında Yunanistan'ı destekleyen tutumu, sadece dış siyaset yapma sürecindeki bazı aktörlerin Yunan sempatisini olmasıyla açıklanamaz. 1917 yılında Venizelos'un iktidara gelişinde büyük rol oynayan İngiltere, Venizelos'u zor durumda bırakarak ülke siyasetinin yeniden muhafazakarların eline geçmesinden büyük endişe duymaktaydı (Goldstein, 1989: 344). İngiliz heyeti, bu çerçevede bir yandan Venizelos'un ülkedeki prestijini kaybetmesine neden olmayacak bir toprak kazanımını sağlamak, bir yandan da İtalya'yı ikna etmek için yoğun çaba sarf etmiştir. İngiltere'nin İtalya-Yunanistan dengesi konusunda ısrarcı olması üzerine geri adım atmak zorunda kalan Venizelos, Batı Anadolu karşılığında, İtalya ile yaşadığı Oniki Adalar ve Arnavutluk anlaşmazlıklarında daha esnek davranacaklarını bildirmiştir (Clogg, 1992: 94).¹¹

Yunanistan'ın İstanbul üzerindeki talepleri de İngiltere-Yunanistan ilişkisini sorunlu bir zemine taşımıştır. İstanbul'un geleceği konusunda, Lord Curzon'un başını çektiği grup İstanbul'dan Türklerin çıkarılmasının Avrupa açısından çok önemli olduğunu savunurken, Edward Montagu gibi diplomatlar, Hint Müslümanlarının bu duruma vereceği tepkilerden çekinmekteydiler (Goldstein, 1989: 353). İstanbul'un geleceği konusundaki belirsizlik sürmekteyken, Yunanistan'ın İstanbul beklentisi koyu bir Yunan destekçisi olan Curzon'un bile tepkisini çekmiş ve Büyük Ülkü projesi Batı Anadolu ile sınırlandırılmıştır. Curzon'a göre, Türklerin İstanbul'dan çıkarılmaları ile

11 Yunanistan özellikle Kuzey Epir bölgesi ve Oniki Adalar konusunda İtalya ile uzun süren bir sürtüşme yaşamaktaydı. Oniki Adalar her ne kadar 1912'den itibaren İtalya'nın egemenliğinde olsa da, Venizelos bu bölgeyi de Büyük Ülkü projesine dahil edebilmek için uluslararası platformlarda yoğun çaba sarf etmekteydi. Paris Barış Konferansı sırasında Batı Anadolu konusunda İtalya'yı ikna edebilmek için, gerek Kuzey Epir gerekse Oniki Adalar bölgelerindeki Yunan talep ve iddialarını yumuşatabilecekleri mesajını vermeye çalışıyordu.

oluşan boşluğa Yunanistan'ı yerleştirmek, zaten sorunlu bir bölgeyi daha da sorunlu hale getirmekten başka bir işe yaramayacak ve güvenlik zaafı yaratacaktır (Macfie, 1975: 392). Curzon, Türklerin Avrupa'dan sonsuza dek çıkarılmalarını istemekle birlikte, sadece Sultan'ın İstanbul'dan çıkarılması ve kentın uluslararası bir komisyon tarafından idaresini daha mantıklı bulmaktaydı.

Yunanistan'ın Büyük Ülkü projesinin dengeleri alt üst etmesi olasılığının yarattığı tereddütler sadece İngiliz Dışişleri Bakanlığı bünyesinde yaşanmamıştır. Yunanistan'ın Anadolu'da girişeceği kontrolsüz işgal girişimlerinin bölgedeki yeni bir huzursuzluğun başlangıcı olabileceğini düşünen İtalya ve Fransa, herşeye rağmen Venizelos'un İngiltere tarafından kolaylıkla kontrol edilebileceğini düşünmekteydiler. Batı'nın Yunanistan'la olan ilişkisini kurgularken bölgesel dengeleri de hesaba katmasının gelecekteki çatışmaları önleyebileceğini düşünen Fransa, bu konuda ilk adımı atan ülke olmuştur. Venizelos'un kesinlikle kontrol altında tutulması gerektiğini savunan Fransa Başbakanı Clemenceau, 11 Aralık 1919'da Londra'ya yaptığı ziyarette Lloyd George'a endişelerini bildirmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kendisine bırakılan bölgelerindeki toprak bütünlüğünün korunmasından yana olduğunu ifade etmiştir (Montgomery, 1972: 776). İtalya ve Fransa için 1919 ertesinde en uygun seçenek, kendilerine de yönelebilecek Türk tepkilerini, İngiltere'nin Yunanistan'ı frenlemesi yoluyla engellemek olmuştur.

İngiltere, Venizelos'u rahatlıkla kontrol altında tutabileceğini varsayarak, İtalya'nın taleplerini ve Fransa'nın uyarılarını dikkate almamıştır. İngiltere'nin Yunanistan'a verdiği desteğin arkasında sadece bu varsayım değil, İtalya'nın İzmir ve Batı Anadolu bölgesine asker sevkine başlaması da önemli bir rol oynamıştır. Geç kalınması durumunda, İtalya'nın İzmir ve çevresinde bir oldu bitti yaratmasından endişe eden İngiltere, Yunanistan'ı kışkırtarak, Yunan kuvvetlerinin 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmelerine zemin hazırlamıştır (Gönlübol / Sar, 1996: 7).

Sevr Anlaşması'nın imzalanması, Yunanistan'a Büyük Ülkü yolunda önemli bir avantaj sağlarken, İzmir'in beş yıllık bir süre sonrasında halk oylaması ile kendi geleceği hakkında karar verebileceğinin kabul edilmesi Venizelos açısından büyük bir zafer olarak görülebilirdi. Ancak, gelişmeler Venizelos'un bu beklentilerini boşa çıkarmıştır. Masa başındaki Anadolu zaferinin, 1920 seçimlerinde kendisine katkı sağlayacağını düşünen Venizelos, 1920'de yeniden tahta geçen Konstantin ve muhafazakarların bu seçimden ezici bir üstünlükle çıkmasıyla adeta şok olmuştur. Clogg'a göre, Venizelos'un mağlubiyetinin en önemli sebepleri; Yunanistan'da Avrupa'nın ülkenin içişlerine fazlaca karıştığı yönünde genel bir kanının oluşması, halkın uzun süredir devam eden savaşıardan bıkmaması ve Venizelos yanlılarının muhalefeti

çok sert bir biçimde bastırma yolunu seçmesidir (Clogg, 1992: 95). Venizelos ise, ülkede kasten bir kaos ortamı yaratıldığını ve halkın huzursuzluğunun, yeniliklere karşı olan muhafazakar seçkinlerden ve ülkeyi grevlerle karıştırmaya çalışan işçi sendikalarının faaliyetlerinden kaynaklandığını düşünmektedir (Apostolakou, 1997: 414).

Avrupa'nın ülke siyasetindeki rolünü kavrayamayan Yunanistan'daki yeni iktidar, Avrupa'ya rağmen yürütülecek bir siyasetin maliyetlerini ancak Anadolu'daki savaşı sürdürmeye karar verdiğinde anlayabilmiştir. İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Yunanistan'a bakışları; Venizelos'un 1920'de iktidardan uzaklaşması ve Müttefiklerin hiç de sıcak bakmadığı, Alman yanlısı olarak bilinen Kral Konstantin'in tekrar başa geçmesi ile tamamen değişmiştir. Venizelos'un yerine Kralcılarının geçişi, İngiltere'yi Yunanistan konusundaki tasarımlarını yeniden gözden geçirmeye iterken, Sovyetler Birliği, İtalya ve Fransa için de Anadolu'da Kurtuluş Savaşı'nı başlatan Mustafa Kemal'le bir anlaşma yapmanın bahanesini oluşturmuştur (Clogg, 1992: 95).

Türk Kurtuluş Savaşı, Batı-Yunanistan ilişkisinde bir kırılma noktasıdır. Yunan muhalefetinin Venizelos'tan devraldığı işgal sürecini tamamlayamaması ve Türk kuvvetleri karşısında aldığı mağlubiyetler, Yunanistan'daki yeni yönetime mesafeli kalmayı tercih eden Batı'yı, Mustafa Kemal'le diyalog kurmaya teşvik etmiştir. 1921 ve 1922 yıllarında Fransa, İtalya ve Sovyetler Birliği ile anlaşmalar imzalayan Ankara hükümeti, Mustafa Kemal'in askeri dehası ve diplomatik alandaki başarılı girişimleriyle Yunanistan'ı yalnızlığa itmiştir. I. ve II. İnönü Savaşları'nda aldığı ağır yenilgilerle Anadolu'daki durumu giderek kötüleşen Yunanistan, İngiltere'den beklediği askeri ve maddi yardımları alamamış ve Mustafa Kemal'le barış yapma planı içinde olan İtalya ve Fransa'dan da destek görememiştir. 1922 baharında son çare olarak Trakya üzerinden İstanbul'a saldırma planı yapan Yunanistan, bu sayede Türkleri karşı saldırıya geçmek için kışkırtmayı ve müttefik kuvvetlerin desteğini almayı tasarlamaktadır (Finefrock, 1980: 1052). Ancak bu stratejinin de İngiltere'de beklenen ilgiyi görmemesi askeri açıdan ağır bir hezimetin zeminini hazırlamıştır.

Michael Finefrock'a göre, Yunanistan'ın Anadolu'daki yalnızlığının ardında, yanlış askeri stratejisinin yanı sıra, İngiliz kabinesindeki en fanatik Yunanistan destekçilerinin bile güç siyaseti ekseninde hareket ederek statükodan yana tavır koymaları yatmaktadır (Finefrock, 1980: 1064). Kabinedeki bu dönüşte Mustafa Kemal'in savaş sahalarındaki başarıları önemli bir rol oynamıştır. İngiliz Hükümeti'nde Türklere rağmen yürütülecek bir bölge siyasetinin İngiltere'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını tehlikeye atacağı fikri yaygınlaşınca, İngiliz Hükümeti zaten arasının pek de iyi olmadığı Yunanistan'ın taleplerini cevapsız bırakmıştır. Öte yandan, iç savaştan

Bolşeviklerin galip çıktığı Sovyetler Birliği'nin İngiltere'nin Rusya fobisini yeniden canlandığı dikkate alındığında, İngiltere için Anadolu'daki savaşı uzatmak anlamsız bir hale gelmiştir. Batı'dan beklediği desteği bulamayan ve Anadolu'da alınan ağır yenilgi, Yunanistan'ın Batı ile olan ilişkisini Büyük Ülkü'nün romantik ekseninden çıkarmış ve yeniden küresel dinamikler çerçevesine yerleştirmiştir.

Güç Siyaseti Ekseninde Batı Dünyası ve Yunanistan (1922-1945)

Anadolu bozgununun ardından başlayan yeni dönem, Yunanistan'ın ekonomi başta olmak üzere iç sorunlarla boğuştuğu bir zaman dilimidir. Anadolu'daki mağlubiyetin sorumluları olarak görülen Hacıanestis ve Gunaris gibi yönetici ve askerler yargılanırken, sayıları 1.000.000'u aşan mülteciler de Yunanistan'ın içinde bulunduğu kültürel, ekonomik ve siyasi atmosferi yoğun biçimde etkilemişlerdir. 1924 yılında monarşinin kaldırılmasını takip eden süreçte General Pangalos'un diktatörlüğüne şahit olan Yunanistan, demokrasiye ancak 1926 yılında Pangalos'un bir darbeyle iktidardan uzaklaştırılmasıyla kavuşabilmiştir (Clogg, 1992: 108). Venizelos'un son dönemi olan 1928-1933 arası yıllarda, iş alanı yaratmak için devlet tarafından yürütülen altyapı projeleri ve dış borçların ödenmesi, iç siyasetin ana gündemini oluşturmuştur (Andreopoulos, 1988: 341).

1929-30 Ekonomik Buhranı tüm dünyayı olduğu gibi Yunanistan'ı da etkilerken, iç sorunların yoğunluğu dış siyasette barışçıl bir strateji izlemeyi zorunlu kılmıştır. İki dünya savaşı arasındaki dönemde İtalya ve Bulgaristan'dan yoğun tehdit algılayan Yunanistan, Türkiye ile ilişkilerini düzeltmiş ve Balkan Paketi ile bölgesel güvenlik gereksinimlerini karşılamaya çalışmıştır. 1930 sonrasında Avrupa'nın büyük güçleri de, çökmekte olan uluslararası dengenin sorunları ile boğuşmaktadırlar. İtalyan saldırganlığı, Almanya'nın Hitler'le birlikte yeniden silahlanmaya başlaması ve Sovyetler Birliği'nin dünya siyaset sahnesine girişi gibi meseleler, tüm dünyayı yaklaştırmakta olan savaşın olası ittifaklarını belirlemeye zorlamıştır.¹² 1922'ye dek yoğun biçimde Yunanistan dış siyasetine yön vermeye çalışan İngiltere, 1930 sonrasında Avrupa'nın değişen güç dengesine odaklanarak kendi

12 Uluslararası siyasette iki dünya savaşı arası dönemin gündemi için bkz. Hajo Holborn, "The Collapse of the European Political System 1914-1945", *World Politics*, (Cilt 1, Sayı 4): 442-466.

siyasetini bu doğrultuda belirlemeye çalışmıştır.¹³ Fransa ikili anlaşmalarla Almanya'yı bir güvenlik çemberine almanın hesaplarını yaparken, İtalya ve Almanya geleceğin Avrupa'sındaki yerlerini savaş yoluyla belirlemeye karar vermişlerdir.

Yunanistan konusu Avrupa'nın daha önemli meselelerine göre ikincil kalmış görünse de, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın iki savaş arası dönemde bu ülkeye olan ilgileri tamamen bitmiş değildir. Avrupa'nın tüm büyük güçleri için, Yunanistan'ın Batı ile olan ilişkisini hangi aktör üzerinden kurgulayacağı hala büyük önem taşımaktaydı. İngiltere için Yunanistan, Akdeniz'de stratejik anlamda büyük öneme sahip bir ortak olarak görülmekte ve Atina'da dost bir rejimin varlığına önem verilmekteydi (Sfikas, 1991: 124). Öte yandan İngiltere sadece stratejik sebeplerden değil, Yunanistan'daki yatırımları ve alacakları yüzünden de, iki savaş arası dönemde Yunanistan'la ilgilenmiştir. Bu uğurda liberal Venizelos'un ardından göreve gelen muhafazakar Çaldaris ve diktatör Metaxas hükümetlerini bile desteklemekten geri kalmayan İngiltere, 1939 yılında Yunanistan'a askeri güvenlik garantisi de vererek savaşta Müttefiklerin yanında yer almasını sağlamaya çalışmıştır. İngiltere'nin bu tercihinde Metaxas da önemli bir rol oynamıştır. Ülkede kurduğu diktatörlük rejimi, Metaxas'ın Almanya'ya özendiğini işaret etse de, gerek 1936 yılında İngiltere'nin Akdeniz'deki liderliğini kabul eden mesajı, gerekse İtalyan saldırısına karşı Almanya'dan herhangi bir arabuluculuk talebinde bulunmaması, İngiltere ile ilişkilerini geliştirme gayreti içinde olduğunu göstermektedir (Koliopoulos, 1988: 91).

İtalya ve Almanya da Yunanistan'da etki kurma yarışına katılmışlar ve tıpkı İngiltere gibi ülkenin iç siyaset dinamiklerini de bu doğrultuda yönlendirmişlerdir. İtalya, 1933 yılında ülkeden kaçmak zorunda kalan Venizelos'a kucak açmış ve liberallerin olası iktidarında, Yunanistan'ın Balkan Pakti'ndan çekilerek, İtalya lehine bir durum yaratacağını düşünmüştür (Cliadakis, 1979: 123). Ancak, bu stratejinin başarısızlığı, İtalya'yı savaş sırasında Yunanistan'ı doğrudan işgal etme yoluna sürüklemiştir. Almanya ise, Yunanistan'ın Küçük Antant'a katılarak Fransa'ya yaklaşmasından endişe etmiş ve Yunanistan'la arasındaki ticaret hacminin arttırılmasını sağlayarak bu

13 İngiltere'de hükümetin Almanya'yı yatıştırma siyaseti, Churchill gibi kimi muhafazakarların tepkisini çekmiş, yaklaşan savaşın hazırlıklarının bir an önce başlatılması yönündeki tartışmalar dış siyaset gündemini meşgul etmiştir. Churchill'in İngiltere'nin savaş öncesi siyasetine yönelik eleştirileri için bkz. POWERS, Richard Howard (1954), "Winston Churchill's Parliamentary Commentary on British Foreign Policy, 1935-1938", *The Journal of Modern History*, (Cilt 26, Sayı 2): 179-182.

yönelimi engellemeye çalışmıştır (Cliadakis, 1979: 126). Yunanistan'ın karşı cepheye kaymasını önlemek için büyük çaba gösteren Almanya, Yunanistan'da İtalyan işgali başladığında bu durumdan büyük rahatsızlık duymuşsa da, savaş koşullarında bu işgale destek vermiştir (Koliopoulos, 1988: 96).

Savaşın patlak vermesiyle birlikte Yunanistan'ın dış siyasetteki en önemli önceliği ülkenin işgal edilmesini önleyici ittifak arayışları olmuştur. Bu doğrultuda, İngiliz silahlı kuvvetlerinin yoğunlaştığı bölgeyi Mısır'dan Akdeniz'e çekmek gerektiğini vurgulayan Metaxas'a göre, Yunanistan'ın ayakta kalabilmesi için İngiltere'nin desteğini alması şarttır (svolopoulos, 1987: 356). İngiltere de Yunanistan'ın bu girişimlerine kayıtsız kalmamıştır. 1940'ta Fransa'nın düşmesinin ardından, Yunanistan'daki olası Alman-İtalyan işgali Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarını tehlikeye atacaktır. İngiltere bu endişelerle Yunanistan'da kuvvet konuşlandırmak için girişimlere başlarken, bu strateji o sıralarda İtalya'nın Yunanistan'a saldırmasından rahatsızlık duyan Almanya'nın tepkisini çekmiştir. Van Creveld'e göre, 1940-41 döneminde Yunanistan'da bulunan İngiliz kuvvetleri Almanya'yı tahrik etmekten başka işe yaramamış ve 55.000 İngiliz askerinden Yunanistan'da kalan 10.000 asker de 1 ay içinde Almanlara esir düşmüştür (van Creveld, 1974: 92).

Savaş sırasında Yunanistan'ın bir başka önceliği Makedonya olmuştur. Balkanlar'ın 1941'de Almanya tarafından işgal edilmeye başlanması, Bulgaristan'a bu bölgedeki tasarımlarını hayata geçirme şansı tanımıştır. Yugoslav Makedonyası, Yunanistan sınırları içinde bulunan Doğu Makedonya ve Batı Trakya bölgesi, Bulgaristan tarafından işgal edilmiş, Orta ve Batı Makedonya ise Almanya ve İtalya'nın kontrolüne girmiştir (Kondis, 1987: 151). Makedonya'nın bir bölümünün bu bölgede hak talep eden Bulgaristan'ın eline geçmesi ve ülkenin işgale uğramasının yarattığı şok dalgasına, 1944 sonuna kadar süren kıtlık da eklenince, Savaş sonrasındaki Yunanistan'ın bölgede var olabilmek için dış etkiye eskisinden de daha açık hale geleceği ortaya çıkmıştır (Exintaris, 1944: 204).¹⁴

Savaş boyunca Yunanistan'a olan ilgisini devam ettiren İngiltere, 1945-46 döneminde hem dünya siyasetinin geleceğini hem de Yunanistan'ın bu tablodaki konumunu yeniden değerlendirmiştir. İngiltere'nin Savaş sonrası Yunanistan'ını şekillendirme isteği Savaş'ın son döneminde belirginleşmiş ve İngiltere'yi Yunan İç Savaşı'nın taraflarından biri haline getirmiştir. Savaş

14 1944 baharında Yunanistan'daki genel durumu farklı boyutlarıyla ortaya koyan detaylı bir çalışma için bkz. EXINTARIS, George (1944), "The Position in Greece", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, (Cilt 20, Sayı 2): 204-214.

sırasında Nazi ve İtalyan işgaline karşı birlikte direniş gösteren ve sosyalistlerin liderliğindeki direniş örgütü ELAS (Ulusal Halk Kurtuluş Ordusu), EAM (Ulusal Kurtuluş Cephesi)'nin askeri kanadı olarak kurulmuştu. İtalyan ve Alman kuvvetlerine karşı başarılı bir gerilla savaşı yürüten ELAS, savaş boyunca ülke içindeki popülaritesini de arttırmıştı. Savaş sonrasında sosyalistlerin ülkeyi ele geçirmelerinden korkan İngiltere, 1943 yılında monarşi yanlıları ve muhafazakarların örgütlendiği bir başka direniş hareketi olan EDES'e (Ulusal Demokratik Helen Birliği) maddi yardım ve silah sağlayarak güçlenmelerine öncülük etti. İngiltere'nin bu stratejisi, Soğuk Savaş boyunca Yunanistan'daki iç gelişmelere Batı'nın kesinlikle seyirci kalmayacağını bir göstergesidir.

Churchill, Kral II. Yorgo'yla onun İngiltere'de sürgünde bulunduğu yıllarda tanışmış ve onun varlığının İngiltere-Yunanistan ilişkisi için hayati öneme sahip olduğunun farkına varmıştır (Sfikas, 1991: 312). İngiltere'ye dost bir Yunanistan'ın Batı ittifakı için büyük bir kazanım olduğunu düşünen ve 1944 yılında Stalin'le sıkı bir pazarlığa oturan Churchill, "Yüzdeler Anlaşması" ile Yunanistan'ın Savaş sonrasındaki konumunu belirlemeye çalışmıştır.¹⁵ Bu anlaşmaya rağmen, Sovyetler Birliği'nin Savaş sonrası döneme ait planlarının farkına varan İngiltere, 1945-1950 döneminde sosyalistler ve monarşi yanlıları arasındaki Yunanistan İç Savaşı'na doğrudan müdahale ederek, Stalin'e güvenmeyeceğini göstermiştir (Sfikas, 1991: 322).¹⁶ İngiltere'nin o dönemdeki Yunanistan siyasetini eleştiren Peter Weiler, İngiltere'nin Yunanistan'daki gelişmeleri Sovyetlerin güdümünde küresel ve yekpare bir komünist hareketin parçası olarak gördüğünü ve bu abartılmış tehdit algılaması nedeniyle kendisini doğrudan İç Savaş'a müdahale etmek zorunda hissettiğini belirtmektedir (weiler, 1987: 66). Weiler'e göre, Yunanistan İç Savaşı, Yunanistan'ın sonunda Sovyetler güdümüne gireceği küresel bir rekabetin değil, sağcı monarşi yanlıları ile sosyalistlerin ağırlıklı olduğu sol kanat arasında, ülke içinde yıllardır devam eden yerel çekişmenin bir yansımasıdır (Weiler, 1987: 66).

1944'te Anthony Eden'le birlikte Atina'ya giden Churchill, Kral II. Yorgo ve monarşi yanlılarına açıkça destek verirken, sosyalistlere de ülke

15 Anlaşmanın detayları için bkz. RESIS, Albert (1978), "The Churchill-Stalin Secret 'Percentages' Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944", *The American Historical Review*, (Cilt: 83, Sayı 2): 368-387.

16 İngiliz Dışişleri'nin Sovyetlere bakışı hakkında bir çalışma için bkz. SMITH, Raymond (1988), "A Climate of Opinion: British Officials and the Development of British Soviet Policy, 1945-47", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, (Cilt 64, Sayı 4): 631-647.

siyasetindeki İngiliz etkisinin süreceği mesajını vermiştir. Ancak İngiltere için dünya 1945 öncesinden çok daha farklı bir durumdadır. Dünya siyasetine etki edebilmek için sadece askeri güç ve diplomasinin yeterli olmayacağını anlayan Dışişleri Bakanlığı'na göre, bu rolü üstlenebilmek için güçlü bir ekonomiye de ihtiyaç vardır (Adamthwaite, 1985: 225). Oysa İngiltere'nin savaş sırasında bozulan ekonomisi bu rolü üstlenmesine imkan vermeyecek kadar zayıf düşmüştür.

İngiltere'nin eski gücünü kaybetmesiyle birlikte liberal cephede oluşan güç boşluğu, savaştan güçlenerek çıkan A.B.D tarafından doldurulurken, Batı-Yunanistan ilişkisinin "Batı" kanadı da 1945'ten itibaren A.B.D'nin kontrolüne girmiştir. Sovyetler Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa'dan çıkmak niyetinde olmadığını anlayan Amerikan yönetimi, Yunanistan'ın da Sovyet hakimiyetine girmesine izin vermeyeceğini, Yunanistan'a verilen 25 milyon dolarlık kredi ve 1945'te Atina'ya yapılan donanma ziyaretiyle göstermiştir (Xydis, 1963: 586). Bu gelişmeleri takip eden dönemde artan ekonomik yardımlar ve Truman Doktrini'nin ilanı, Stalin'i geri adım atmaya zorlamıştır. 1948 yılında Yunanlı sosyalistlere yardım gönderen Yugoslavya'ya "Yunanistan'daki ayaklanmanın artık bitmesi gerektiğini" söyleyen Stalin, A.B.D'nin Yunanistan üzerindeki etkisini kabullenmiştir (Kondis, 1988: 300).

Sonuç

1821-1945 dönemi Batı-Yunanistan ilişkisinin arka planını, Batı'nın güç odaklı gerçekçi siyaseti ile Yunanistan'ın güçle orantısız hedefler ortaya koyan romantik siyaseti arasındaki çekişme ile, tarafların bu siyasi tasarımları örtüştürme çabaları oluşturmaktadır. Batı-Yunanistan ilişkisi bu dönemde Yunanistan açısından hem teşvik edici hem de sınırlayıcı bir niteliğe bürünürken, Batı açısından da bölgesel ve küresel dengelerin yeniden hesaplandığı bir güç yarışının parçası olmuştur. 1821-1843 dönemi Batı-Yunanistan ilişkisinin gelgitlere açık siyasal arka planının karşılıklı inşaa sürecini içermektedir. 1843-1875 dönemi Yunanistan'ın Batı ile olan ilişkisini yayılmacı siyaset ekseninde kurgulamaya çalıştığı bir dönem olmuş, ancak bu projenin Batı'ya rağmen uygulanamayacağı düşüncesi ağır basmıştır. 1875-1914 dönemi tehdit algılamalarının ve Batı'nın Yunanistan'a bakışının değişime uğradığı bir dönem olarak göze çarparken, 1915-1922 döneminde Batı-Yunanistan ilişkisi, ulusal güçle orantısız hedeflere ulaşma çabalarının Batı tarafından desteklenmediği sürece başarısızlığa mahkum olduğunu ortaya koymuştur. 1922 sonrasında Batı-Yunanistan ilişkisi romantik ulusçuluğun felakette sonuçlanan hayali zemininden, yeniden bölgesel ve küresel güç dinamikleri eksenine kaymıştır.

Kaynakça

- ADAMTHWAITE, Anthony (1985), "Britain and the World 1945-49: The View From the Foreign Office," *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* (Cilt 61, Sayı 2): 223-235.
- ADIYEKE, Ayşe Nükhet / ADIYEKE, Nuri (2002), *Kıbrıs Sorununun Anlaşılmasında Tarihsel Bir Örnek Olarak Girit'in Yunanistan'a Katılması, SAM Araştırma Projeleri Dizisi 1/ 2002* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi).
- AKSU, Fuat (2001), "Türk-Yunan ilişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme, III. Bölüm - Tarihsel Nedenler," (Ankara, SAEMK) http://www.saemk.org/yayin_detay.asp?sbj=icerikdetay&id=29&dba=007&dil=tr, 19.11.2006.
- ANDREOPOULOS, George (1981), "State and Irridentism: Some Reflexions on the Case of Greece," *The Historical Journal* (Cilt 24, Sayı 4): 949-959.
- ANDREOPOULOS, George (1988), "The International Financial Commission and Anglo-Greek Relations 1928-1933," *The Historical Journal* (Cilt 31, Sayı 2): 341-364.
- APOSTOLAKOU, Lito (1997), "Greek Workers or Communist Others: The Contending Identities of Organized Labour in Greece, c. 1914-1936," *Journal of Contemporary History* (Cilt 32, Sayı 3): 409-424.
- ATTREP, Abe (1978), "A State of Wretchedness and Impotence: A British View of Istanbul and Turkey, 1919," *International Journal of Middle East Studies* (Cilt 9, Sayı 1): 1-9.
- BATOWSKI, Henryk (1966), "The Failure of the Balkan Alliance of 1912," *Balkan Studies* (Cilt 7, Sayı 1): 111-122.
- BATOWSKI, Henryk (1979), "A Centenary, Two Partitions of European Turkey. San Stefano and Berlin: A Comparison," *Balkan Studies* (Cilt 19, Sayı 2): 227-237.
- BIKELAS, Demetrius (1868), "The Statistics of the Kingdom of Greece," *Journal of the Statistical Society of London* (Cilt 31, Sayı 3): 265-298.
- BOTSFORD, David (1999), "The Case for a Non-Interventionist British Foreign Policy," *Historical Notes*, Sayı 34, (London: Occasional Publication for Libertarian Alliance).
- BOZZO, Luciano / RAGONERI, Rodolfo (1995) "Regional Security in the Balkans and the Role of Turkey: An Italian Perspective", GÖKDOĞAN, Günay Gökse / SAYBAŞILI, Kemali (Der.), *Balkans: A Mirror of the International Order* (İstanbul: Eren Yayıncılık): 257-281.
- CLIADAKIS, Harry (1979), "The Political and Diplomatic Background to the Metaxas Dictatorship, 1935-1936," *Journal of Contemporary History* (Cilt 14, Sayı 1): 117-138.
- CLOGG, Richard (1992), *A Concise History of Greece* (Cambridge: Cambridge University Press).
- CRAWLEY, C. N (1924), "A Forgotten Prophecy (Greece 1820-1821)," *Cambridge Historical Journal* (Cilt 1, Sayı 2): 209-213.
- CRAWLEY, C. W (1929), "Anglo-Russian Relations 1815-1840," *Cambridge Historical Journal* (Cilt 3, Sayı 1): 47-73.
- CRAWLEY, C.W (1957), "John Capodistrias and the Greeks before 1821," *Cambridge Historical Journal* (Cilt 13, Sayı: 2): 162-182.
- CRAWLEY, C. W (1974), "Greece and Europe: 150 Years Ago," *The Historical Journal* (Cilt 17, Sayı 1): 196-200.
- DENNIS, Alfred L.P (1909), "Tendencies in British Foreign Policy Since Disraeli," *Proceedings of the American Political Science Association, Sixth Annual Meeting* (Cilt 6): 109-120.
- DUGGAN, Stephen (1913), "European Diplomacy and the Balkan Problem," *Political Science Quarterly* (Cilt 28, Sayı 1): 95-122.
- DUTTON, D. J (1979), "The Balkan Campaign and French Aims in the Great War," *The English Historical Review* (Cilt 94, Sayı 370): 97-113.
- EARLE, Edward Mead (1927), "American Interest in the Greek Cause, 1821-1827," *The American Historical Review* (Cilt 33, Sayı 1): 44-63.

- ELROD, Richard B. (1976), "The Concert of Europe: A Fresh Look At An International System," *World Politics* (Cilt 28, Sayı 2): 159-174.
- EXINTARIS, George (1944), "The Position in Greece," *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* (Cilt 20, Sayı 2): 204-214.
- FIELDHOUSE, H .N (1938), "The Future of British Foreign Policy," *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1931-1939)* (Cilt 17, Sayı 3): 408-417.
- FINCH, Geo A. (1919), "The Peace Conference of Paris, 1919," *The American Journal of International Law* (Cilt 13, Sayı 2): 159-186.
- FINEFROCK, Michael M (1980), "Atatürk, Lloyd George and the Megali Idea: Cause and Consequence of the Grek Plan to Seize Constantinople from the Allies, June-August 1922," *The Journal of Modern History* (Cilt 52, Sayı 1): D1047-D1066.
- GAULD, William A. (1925), "The 'Dreikaiserbundnis' and the Eastern Question, 1871-6," *The English Historical Review* (Cilt 40, Sayı 158): 207-221.
- GAVRILIS, George (1999), "Understanding Greco-Ottoman Conflict: State Irridentism, Belligerent Democratization or a Synthesis?," *The 1st Annual Kokkalis Graduate Student Workshop: New Approaches to Southeast Europe*, 12 Şubat 1999, Panel 4, <http://www.ksg.harvard.edu/kokkalis/GSW1/GSW1/10%20Gavrilis.pdf>.
- GEORGE, Lloyd (1925), "British Foreign Policy in East Asia and its Relation to India," *Journal of the British Institute of International Affairs* (Cilt 4, Sayı 3): 109-117.
- GOLDSTEIN, Erik (1989), "Great Britain and Greater Greece 1917-1920," *The Historical Journal* (Cilt 32, Sayı 2): 339-356.
- GÖNLÜBOL, Mehmet / SAR, Cem (1996), "1919-1938 Arasında Türk Dış Politikası," *Olaylarla Türk Dış Politikası* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 9. Yayım): 3-137.
- GRIMSTED, Patricia Kennedy (1968), "Capodistrias and the 'New Order' for Restoration Europe: 'The Liberal Ideas' of a Russian Foreign Minister," *The Journal of Modern History* (Cilt 40, Sayı 2): 166-192.
- GÜREL, Şükrü (1993), *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri 1821-1993* (Ankara: Ümit Yayıncılık).
- HARRIS, Norman Dwight (1913), "The Effect of the Balkan Wars on European Alliances and the Future of the Ottoman Empire," *Proceedings of the American Political Science Association, Tenth Annual Meeting* (Cilt 10): 105-116.
- HOLBORN, Hajo (1949), "The Collapse of the European Political System 1914-1945," *World Politics* (Cilt 1, Sayı 4): 442-466.
- HOLDEN, David (1971), *Greece Without Columns: The Making of the Modern Greeks* (Philadelphia: J.P.Lippincott Company).
- ION, Theodore P (1910), "The Cretan Question," *The American Journal of International Law* (Cilt 4, Sayı 2): 276-284.
- ION, Theodore P (1918), "Hellenic Crisis From the Point of Constitutional and International Law," *The American Journal of International Law* (Cilt 12, Sayı 3): 562-588.
- KITSIKIS, Dimitri (1996), *Türk Yunan İmparatorluğu*, AY TAR, Volkan (çev.) (İstanbul: İletişim Yayınları).
- KOFOS, Evangelos (1984), "Attempts at Mending the Greek-Bulgarian Ecclesiastical Schism 1875-1902," *Balkan Studies* (Cilt 25, Sayı 2): 347-368.
- KOLIOPOULOS, John (1988), "Greek Foreign Policy and Strategy, 1939-1941," *Balkan Studies* (Cilt 29, Sayı 1): 89-98.
- KONDIS, B. (1987), "The 'Macedonian Question' as a Balkan Problem in the 1940s," *Balkan Studies* (Cilt 28, Sayı 1): 151-160.
- KONDIS, B. (1988), "The Termination of the Greek Civil War: Its International Implications," *Balkan Studies* (Cilt 29, Sayı 2): 299-307.

- LEGG, Keith / ROBERTS, K (1997), *Modern Greece* (Colorado: Westview Press).
- MACFIE, A. L. (1975), "The British Decision Regarding the Future of Constantinople, November 1918-January 1920," *The Historical Journal* (Cilt 18, Sayı 2): 391-400.
- MAZOWER, Mark (1992), "The Messiah and the Bourgeois: Venizelos and Politics in Greece, 1909-1912," *The Historical Journal* (Cilt 35, Sayı 4): 885-904.
- MAZOWER, Mark (2000), *The Balkans: From the End of Byzantium to the Present Day* (London: Phoenix Press).
- MC LEAN, David (1981), "The Greek Revolution and the Anglo-French Entente 1843-4," *The English Historical Review* (Cilt 96, Sayı 378): 117-129.
- MERRIMAN, John (2004), *A History of Modern Europe* (Cilt II) (New York: W.W.Norton & Company, II. Basım).
- MILLER, W. (1901), "Europe and the Ottoman Power before the Nineteenth Century," *The English Historical Review* (Cilt 16, Sayı 63): 452-471.
- MİLAS, Herkül (1994), *Yunan Ulusu'nun Doğuşu* (İstanbul: İletişim Yayınları).
- MONTGOMERY, A. E. (1972), "The Making of the Treaty of Sevres of 10 August 1920," *The Historical Journal* (Cilt 15, Sayı 4): 775-787.
- NESTOR, Stelios (1962), "Greek Macedonia and the Convention of Neuilly (1919)," *Balkan Studies* (Cilt 3, Sayı 1): 169-184.
- PALLİS, Alexander Anastasius (1997), *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)* (İstanbul: YKY Yayınları).
- POWERS, Richard Howard (1954), "Winston Churchill's Parliamentary Commentary on British Foreign Policy, 1935-1938," *The Journal of Modern History* (Cilt 26, Sayı 2): 179-182.
- Record of Political Events (RPE), (1918), "V. Continental Europe," *Political Science Quarterly* (Cilt 33, Sayı 3): 48-64.
- RESIS, Albert (1978), "The Churchill-Stalin Secret 'Percentages' Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944," *The American Historical Review* (Cilt: 83, Sayı 2): 368-387.
- ROBSON, Maureen M (1960), "Lord Clarendon and the Cretan Question 1868-1869," *The Historical Journal* (Cilt 3, Sayı 1): 38-55.
- ROUSSOS, N (1971), "Charilaos Tricoupes and the Greco-Serbian Alliance of 1867," *Balkan Studies* (Cilt, 12 Sayı 1): 81-101.
- SAAB, Ann Potinger (1977), "The Doctor's Dilemma: Britain and the Cretan Crisis 1866-1869," *The Journal of Modern History* (Cilt 49, Sayı 4): D1383-1407.
- SANDERS, M. L (1975), "Wellington House and British Propaganda during the First World War," *The Historical Journal* (Cilt 18, Sayı 1): 119-146.
- SFIKAS, Thanasis D. (1991), "The People at the Top Can do These Things, Which Others Can't Do: Winston Churchill and the Greeks, 1940-1945," *Journal of Contemporary History* (Cilt 26, Sayı 2): 307-332.
- SMITH, Raymond (1988), "A Climate of Opinion: British Officials and the Development of British Soviet Policy, 1945-47," *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* (Cilt 64, Sayı 4): 631-647.
- SVOLOPOULOS, Constantinos (1987), "Greece and Its Neighbours on the Eve of the German Invasion of the Balkans, 1941," *Balkan Studies* (Cilt 28, Sayı 2): 355-371.
- SVORONOS, Nikos (1988), *Çağdaş Helen Tarihine Bakış*, ABACI, Panayot (çev.), (İstanbul: Belge Yayınları).
- TEMPERLEY, Harold (1937), "The Documents Illustrating the Cession of Ionian Islands to Greece, 1848 -1870," *The Journal of Modern History* (Cilt 9, Sayı 1): 48-55.
- VAN CREVELD, Martin (1974), "Prelude to Disaster: The British Decision to Aid Greece, 1940-41," *Journal of Contemporary History* (Cilt 9, Sayı 3): 65-92.

- WEILER, Peter (1987), "British Labor and the Cold War: The Foreign Policy of the Labor Governments, 1945-1951," *The Journal of British Studies* (Cilt 26, Sayı 1): 54-82.
- WILLIAMS, F.W (1899), "The Russian Advance in Asia," *The Yale Law Journal* (Cilt 8, Sayı 7): 306-319.
- XYDIS, Stephen G. (1963), "America, Britain and the U.S.S.R in the Greek Arena, 1944-1947," *Political Science Quarterly* (Cilt 78, Sayı 4): 581-596.